

Dnesek

ROČNÍK II.

V PRAZE 25. ZÁŘÍ 1947

CENA Kčs 3.50

Co jim vytýkáme?

FRANTIŠEK LOUBAL

Naše tři socialistické strany

JOSEF HUDEC

Jak to bylo v Benátkách

EDVARD CENEK

Proč propaganda zabíjí

Dr. VLADIMÍR KREJČÍ

Stíny americké finanční pomoci

JOSEF BENEŠ

Komunistův doslov k jedné debatě

MIL.

Ze Zlína

DRINK

A co Národní fronta? — Odbojové hnutí a svědomí národa — Konfiskace přes mrtvoly
Bilance podniků, čili zastírání nemá smyslu ani dnes — Úroveň — Politika - co je a co
má být — Morzakultura ve Zlíně — Čo sa nám na Čechoch nepáči? — Ohrožená ma-
tematika — Proč plakat?

DESERTY
COKOLÁDA
BONBONY

Laka
VYNIKAJÍCÍ JAKOSTI

Koupíme PŘÍTOMNOST

roč. 1927, 1928, 1935, 1936, 1937. Nabídky na administraci časopisu DNEŠEK, PRAHA I, Národní tř. 9.

První podzimní novinky nakladatelství Fr. Borový

Josef Palivec: SÍTA

Druhé vydání knihy lyriky, nadané očistnou silou, jejíž intenzita pramení z hlubokého prožívání věcí světa. Brož. 45 Kčs.

Jaroslav Seifert: SVATEBNÍ CESTA

Kouzelná lyrická sbírka básníkovy mládeže, obsahující též sbírku „Poštovní holub“. Brož. 40 Kčs.

Karel Čapek: OBŘÁZKY Z HOLANDSKA

Jeden ze slavných cestopisů velkého autora, vyzdobený jeho vlastními ilustracemi. Brož. 22 Kčs, váz. 38 Kčs.

Národní umělec František Langer: B. B. C. LONDÝN

Čtyři básnická poselství, proslovená za války do britského rozhlasu. Brož. 48 Kčs.

Augusta Šebestová: LIDSKÉ DOKUMENTY

Upraveno a nově uspořádáno prof. Pavlou Antošovou. Důvěrný obraz moravského Slovácka, jeho řeči, zvyků, obyčejů, lidové moudrosti a národopisného bohatství. Brož. 120 Kčs, váz. 148 Kčs.

František Trávníček: LIDSKÁ TVÁŘ PETRA BEZRUČE

Brožurka, vydaná k uctění 80. narozenin velkého básníka a seznamující několika krátkými články s jeho zálibami a vlastnostmi. Brož. 15 Kčs.

Jan Weiss: VOLÁNÍ O POMOC

Dokumentární a zároveň velmi poutavý román z let okupace. Brož. 100 Kčs, váz. 130 Kčs.

John Gunther: ASIE JAKÁ JE

Zajímavý a poučný průvodce po kulturních, politických a hospodářských problémech Asie. Brož. 120 Kčs, váz. 150 Kčs.

U všech knihkupců.

OBSAH DNEŠKA Č. 25: MYJAVUS: Co sa nám na Čechoch nepáči? — Inž. KAREL DOLEŽEL: Svoboda spotřeby a plánování. — JIRÍ NEHNĚVAJSA: Dvě tváře indické nezávislosti. — Dr JIRÍ ALTER: Němci a válečný atom. Dr JAR. NOVÝ: Stíny americké finanční pomoci. — JAN HRDLIČKA: Plní odbojové hnutí své poslání? — Výchova k nenávisti. — Ohrožená matematika. — Extrémy se dotýkají. — Festivalovi hosté v pražských školách. — Právo a povinnost pracovat. — Může mít zemědělec také dovolenou? — Ze Zlína. — Propaganda, která zabíjí. — Po festivalu. — Proč plakát? — Úroveň. — Listárna redakce.

VDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TŘ. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohlédací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný zástupce listu redaktor Ed. Valenta. — Tiskárna Melantrich, Praha II, Václavské nám. 36.

Dnešek

řídí Ferd. Peroutka

Co jim vytýkáme?

Snad se i zúčastněná veřejnost natolik uklidnila, že můžeme říci na okraj všeho toho nehezkeho několik slov. Budou to slova namířená do komunistického tábora. Komunisté jsou dnes vedoucí stranou. Mají ministerského předsedu a nejlivnější ministerstva. Proto se domníváme všichni, kdož demokraticky myslíme i jednáme, že by měli předcházet ostatní aspoň trochu příkladem. Prominou mi, řeknu-li, že tak nečiní, ba že se vůbec nesnaží, aby tak činili.

Po osvobození měli jsme mnoho starostí. Jistě více než dnes. Byly to i starosti vyživovací, byla to starost, jak vyřídíme pohraničí s německou otázkou, dávali jsme dohromady organizaci správní i právní. A přece se mi zdá, že soudržnost mezi politickými stranami byla tenkrát mnohem lepší než dnes. Na Moravě jsme dokonce svolali zemský sjezd socialistického bloku, a také v Národní frontě byla spolupráce vcelku dobrá. A přece všechny strany si byly vědomy, že po volbách parita nezůstane zachována, ale že některé strany dostanou více, než měly podle parity, jiné méně. Nikdo v zemích českých však neočekával takový úspěch komunistické strany ve volbách. Zdá se, že se to stalo této straně spíše přítěží než pozhánáním. Má dnes určitý strach o své dosavadní posice, nerada by ze svého mocenského postavení něco slevovala, ba spíše by chtěla ještě získat. Je to ostatně u každé politické strany pochopitelné, že touží po větší moci než má, neboť jinak by dávala najevo již předem slabost a ztratila by hodně na přitažlivosti. To všechno my, kteří politicky pracujeme, chápeme a také to nemůžeme žádné politické straně zazlívát. Ale co zazlíváme a musíme zazlívát, jsou prostředky, kterými chce své posice udržet anebo snad i rozšířit.

A právě po této stránce máme nejvíce výtek právě straně komunistické při volbě prostředků. Je to strana útočná, jak jí konec konců káže její revoluční program. Ale i útok musí mít svou formu.

Své agitační prostředky musí strana volit tak, aby to ostatní nepobuřovalo, aby to veřejnost a Národní frontu nerozrušovalo. Vedoucí strana tomuto svému postavení musí přinést vždy určité oběti, jinak na své vedoucí postavení nedorostla. To si naše komunistická strana vůbec neuvědomuje, naopak všechny bouře, k nimž dosud v Národní frontě a ve veřejnosti vůbec došlo, vyšly z jejího lůna. Neváhá použít i nátlaku, dokonce i na pracovištích, a zase nevybírá tu v prostředcích, ale sleduje cíl od agitace a méně bere zřetel na to, zda to státu anebo národu prospívá anebo škodí. Ať se pak nediví, že velmi mnozí o jejím vlastenectví a státočinnosti pochybují. Vždyť i někteří ministři mluví daleko více jako agitátoři než jako ministři, a nic nedbají oni ani jejich strana, že v očích veřejnosti vysokou ministerskou funkcí znevažují a tím i autoritu vlády podrývají. Ať mi prominou, tvrdím-li že se ještě naučili opatrně vládnout.

Dalším nezdravým zjevem u nich je, že jsou nevybíraví ve svém členstvu. Je to velké minus pro vážnost této strany, když musí přiznat, že se svými lidmi měla ve veřejných funkcích ze všech stran nejvíce ostud. Tento fakt svědčí o dvojím: buď dobře své lidi neznají anebo neumějí je do funkcí ve veřejném životě a zvláště v nár. výborech vybírat. Nechci jim připisovat při tom zlý úmysl. Já chci považovat komunistickou stranu za stranu, která chce rozumně vládnout a podílet se o vládu s ostatními. Jsou u nich někteří rozumní, ale právě těm vedení vytýká, že jsou málo průbojní; zkrátka dosud u

nich platí více agitátoři než komunální anebo veřejní pracovníci. To ovšem vtiskuje některým komunistickým veřejným pracovníkům, s nimiž by jinak byla rozumná řeč, určitý postoj nejistoty: že často dělají leccos, co je proti jejich vlastnímu svědomí i nátuře. Mnohý se tím často ani netají. To je také příčinou toho, proč mnozí nemohou zamezit leckteré počinání svých druhů, poněvadž se obávají o svou vlastní posici. Ona ta leckterá veřejná funkce je přece jen lákavá a nerado se z ní odchází.

Ale toto všechno jsou zjevy, které by se daly překonat, kdyby ti jejich slušní lidé měli jistotu, že vedení bude brát více zřetel na skutečnou dobrou práci bez ohledu na to, zda je agitačně více anebo méně líbivá. Bedlivější pozornosti neujde, že ten anebo onen komunistický člen podává takový anebo onaký návrh anebo dotaz jenom proto, aby ho mohl jeho tisk zaznamenat, aby tak si stoupenci mohli přecíst, že nesedí v té radě nadarmo, ale že v ní také něco dělá a jak rázně to chce dělat. Je přirozené, že z takových věcí vzniká napětí a to podle důležitosti věci buď větší anebo menší. Ale jsou-li při národních výborech aspoň trochu rozumně složený Národní fronty, tož se to u nich dá vždy dohromady. Hůře je, převládá-li někde i v těchto složkách politický justament. Pak s nimi vyšší složky Národní fronty mají stále dost práce i starostí.

Nevím, jak se tyto momenty projevují v parlamentě, neboť odtud nemám vlastních zkušeností. Ale z toho, co čtu v tisku anebo slyším od svých, nebude to ani tam o mnoho lepší. I tam to musí často zákulisní režie urovnávat, poněvadž z parlamentu se často mluví mnohem více z oken než v národních výborech. Mohou mi snad namítnout, že to u jiných není o mnoho lepší. Ale nejsilnější vedoucí vládní strana má předcházet příkladem v konání povinností a nikoliv v demagogii. Když člověk někdy vidí, jak argumentuje v té aneb oné věci jejich tisk a pak dostanete příspěj anebo poučení z ministerstva, které oni spravují, a čtete v tom podání tutéž argumentaci, kterou jste před tím četli v jejich tisku, tak je z toho člověku — promiňte — při nejmenším velmi úzko. Mohl bych posloužit doklady, ale nechci některá ta ministerstva uvádět do rozpaků.

A nyní několik slov o komunistickém členstvu. Neváhám přiznat, že mají s ním největší starosti ze všech politických stran. Bohužel převažuje u nich počet. Nezapomínejme, že opozičníky těžko rychle předěláme ve státočinné. Mají dvojí členstvo. Předválečné a poválečné. K předválečnému členstvu patří jednak přesvědčení komunisté a pak bouřliváci. Jsou to staří stoupenci, které jsme jako komunisty znali a nikterak se nad tím nepozastavujeme, že jsou i dnes komunisty. Spíše bychom se divili opaku. Zajímavé, že k rozhodujícím funkcím dostali se více ti bouřlivější než ti ideově hloubaví.

Daleko horší je to s poválečným členstvem. Domnívám se, že právě ti jsou příčinou různých těch zvrátů a vnitřních krisí a napětí, které se projevují pak v napětí všeobecném. Nechci házet všechny, kdož se po válce stali komunisty, do jednoho pytle. Někteří sem přešli vskutku z přesvědčení. Byli snad radikálními socialisty před válkou, za okupace přišli mnozí do styku s komunistickým podzemím a tak není divu, že tam zůstali. Ostatně za okupace pojení sociálních demokratů s komunisty v jedné straně (strana práce) k tomu také hodně

p o z n á m k y

přispělo. I z koncentráků a vězení se někteří vrátili jako komunisté, ačkoliv znám případy, kdy i v koncentráku byli někteří s komunisty krajně na štiřu a přece dnes jsou k velkému údivu těch, kdož to znali, komunisty — z konjunktury. Aj tak sa může — říkají Slováci. Mimo tyto však vstoupili do komunistické strany lidé čistě z touhy po kariéře anebo lidé, kteří z okupace neměli všechno v pořádku. Narazil na to velmi mužně V. Lacina v »Kult. pol.«, kde volal po důkladné očistě v komunistické straně právě od těchto lidí, kteří nejvíce radikalizují, aby dokázali, že jsou dnes horlivými komunisty. A když tak vidíte s hvězdou na kabátě člověka, který před válkou nemohl přijít socialistům na jméno, tak musí komunistická strana prominout, že má mezi mnohými poctivými intelektuály a slušnými lidmi nevalnou pověst. Víme přece, že na příklad mnozí dnešní generálové byli před válkou v Nezávislé legionářské jednotě, zásadně protisocialistické, a dnes jsou komunisty a činí si dokonce nárok, že jsou dnes lepšími socialisty než na př. hlava legionářů Jožka David, který zůstal stejným socialistou, jak byl před touto válkou. Prominete — že o takových to zjevch se vůbec nebudu dále šfít. Ukáže se, jakým přínosem jsou takovíto novokomunisté pro tuto stranu.

A nyní několik slov k methodám. Čas od času komunisté začínou bouřit a při tom se šíří mezi lidem — opravdu nevím z čího popudu — divoké pověsti, že se komunistům musí vyhovět, nebo jinak že bude to aneb ono »při čemž označení »puč« bývá někdy i dost nevinou hrozbou vůči těm horším pohružkám. A slyšíme-li ze Slovenska, jak si tam partyzáři počínají, jak jsou ve vleku jedné strany, jak namnoze se pokoušejí dělat pořádek po svém, stranicky, dávají dokonce ultimata, což to svědčí o všem možném — jen ne o vnitřní naprosté spořádanosti. A přicházejí-li ze Slovenska dokonce veřejné zprávy, že tam ilegální letáky, které vyzývaly ke spojení s banderovci, rozhazoval komunistický tajemník a byl zatčen, vidíme, že na Slovensku popouštějí si komunisté více uzdu než u nás.

A u nás také i vážní lidé říkají: »Ani nevíte, co jsme zachránili, když jsme se k nim přiklonili.« Domníváte se, že jestli by to byla pravda, nezachránili nic, zhoła nic, snad jen tu pomýlenou rozvernost oddálili.

Ale chceme-li, aby se s tím strašením konečně přestalo, tedy nesmíme takovým, ať planým anebo neplaným, hrozbám ustupovat, naopak, třeba mužně se jim postavit. Zásadně nutno s těmi hrozbami přestat.

Máme právě určité starosti s banderovci. Odhadli jsme je u nás na 1000 a vidíte, musí je řešit armáda. A jak dlouho to s nimi již trvá! A teď si pomyslete, že vy u nás chtěl někdo vyvolat občanskou válku, kde by nešlo ani na jedné ani na druhé straně jenom o jeden tisíc lidí. Táže se, kdo by se u nás odvážil vzít si toto na svědomí?

Jsem si vědom, že jsem se mnohých těch problémů jenom dotkl, jiné jen naznačil. Nevím, jak budou pochopeny, ale psal jsem je v dobré a upřímné víře, abych přidržel trochu zrcadlo; snad bude někde poněkud zakřiveno, ale vcelku se možno do něho podívat. Chťel jsem napsat ještě něco o intelektuálech v této straně, kteří v té poslední bouřce mlčeli jako zařezaní a jen prof. dr. Arn. Kolman se odvážil odsoudit aspoň atentáctví. Jinak zklamali! Proč? František Loubal

A co Národní fronta?

Čekal jsem v těchto dnech štvanic, kdy se otrásala republika přímo v základech, zda najde předseda Národní fronty v sobě tolik odhodlanosti, aby ji svolal. Nesvolal ji. Škoda! A tu se člověk táže, nač tedy ta Národní fronta je, když se neosvědčí právě v takové chvíli, jakou byla ta, kdy to po té ministerské radě spustilo na celé kolo, že člověk obracel listy časopisů, zda tam není již oznámen termín voleb? To se staré koalici pětky v takových případech nesporně osvědčily lépe než tentokrát Národní fronta, i když jsme měli proti těm pětkám dost námitek i odporu. — Či Národní fronta se sejde jen tehdy, když toho aneb onoho napadne, že by ten aneb onen majetek se mohl zkonfiskovat a proti všemu právu hodí se to paritním komisím a na konec až Národní frontě? Nepodkopává si takovýto způsobem Národní fronta širokých vrstev lidu svou autoritu sama?

Národní fronta měla by poctivě veřejnosti říci, proč se hned nesešla, komu záleželo na tom, aby nebyla svolána. Jinak bude autorita Národní fronty ve psí. A my v těch různých Národních frontách dole budeme se opravdu rozpakovat zasednout k řešení různých těch našich problémů také proto, že těch surových nadávek se uštědřilo tolik, že to hraničilo přímo s hysterií.

František Loubal

Odbojové hnutí a svědomí národa

Byli jsme si vždy vědomi toho, že v praktickém životě je leckdy potřeba se smířovat se slevováním z ideí, které nás vedly a podněcovaly k činnosti revoluční. Záležel ovšem na tom, v čem může být viděno vůbec možné slevování.

Nikdy nesmí být přípustno slevování z hlavních linií, které jsme sledovali tehdy, když nám bylo zle. V tom si u nás musí zůstat věrny všechny složky bojového úsilí, měl-li náš odboj vůbec mít smysl, jenž by měl platnost pro dějiny a pro soud ostatního světa. Že právě tu to není v pořádku, v tom má pravdu článek na toto thema v minulém čísle »Dneška«.

Je potřeba zjistit příčiny. Mravní dílo odboje bylo nejvíce ohroženo dračím semenem, jež mezi nás rozhodilo stranicťví. A tu si zopakujme zase jednou historickou pravdu, kterou potvrdí každý opravdový odbojový pracovník: v odboji nebylo stranicťví, ale také stranicťví nebylo odbojem pro budoucnost předpokládáno. Vzpomínám na dotazy celé řady odbojových buněk, zapojovaných do řetězu. A k čemu cílíme po válce? — »Samozřejmě k obnovení ČSR, ale v lepších formách.« — »Nikdy však ne k »prváčským a akciovému dělení moci politických stran — za to nic neriskujeme.« Takové byly spontánní odpovědi těch, kdo si byli vědomi, že i na jejich rozhodnutí k podzemnímu boji závisí osud národa.

Co je více? Programy politických stran, měnící se dobou a poměry — nebo poslání odboje, jímž promluvila duše národa tak, jak národ vždy mluvil: řečí svobody, smyslu pro spravedlnost, věcnost a rovnoprávnost? Jak vysoko stojí boj za národní čest nad bojem partajnickým? A přece partajnické manýry přehlušují tak často svědomí mnohých bojovníků, jimž utrpení i sláva minulých dnů ustupují do mlhy nenávratna.

Neodpovídá jistě povahovým vlastnostem, jaké se očekávají od odbojového pracovníka, aby se vynášel svými činy. Máme však dnes dobu a lidi takové, že skromnost a ustupování znamená dělat volnost cestu širokým loktům, jimž často žádná cesta není dost široká a které právě znamenitěji se dovedou uplatnit v boji o koryta, než v boji čestném. Nekonsolidovanost pracovníků odboje umožňuje a ulehčuje jen takovému nekale hemžení, jež je nejen vzdáleno, ale vůbec protichůdné všem budovatelským snahám, neboť je starou pravdou, právě odbojári do hloubky posnanou, že kdo natahuje krk za korytem, nebude ho ochoten nastavit za svobodu lidství.

Proto je mi i autorita bojovníků samozřejmější než třeba i autorita úřadů, neboť nemohu vždy dobře vidět, kdo je zastává, kdo v nich rozhoduje. A právě v tomto směru jsme už po revoluci udělali řadu zkušeností. Jsou toho dokladem skandální případy nevěřivosti k vojákům zahraničních armád, se snahami snižování partyzánského a vůbec domá-

ciho odboje, kdy úřední šiml často neví, jaký je jeho dokok. Ti, kdo jsou v úřadech nebo v politických sekretariátech a mají zároveň právo poukázat na svou odbojovou minulost, mají tu dostatek příležitosti k zasáhnutí. Těch skandálních případů nebylo málo: invalidy, s vdovami a sirotky, s bojovníky domácího odboje, a posledně třeba se SNR — odbočkou »Černý lev«, v jejímž případě se »vyznamenal« pražský bytový úřad.

Rikává se posměšně: »Komu bůh dal úřad...« Abychom byli důslední i v ironii, dodejme ještě: »...tomu dal i mravní odpovědnost.« Takto nejen promluvit, ale i vynasnažit se působit ve svém úředním prostředí k vítězství solidarity mravních hodnot nad solidaritou koryt, mají povinnost všichni tvůrcové našeho odboje — a byl jím každý, kdo uvědomněle přikládal ruku k dílu — chtějí-li zachovat platnost svého díla, jež v zaměření k budoucnosti národa je nepomijivé.

Bohumil Černý

Konfiskace přes mrtvolu

Bylo již mnohokrát poukázáno na krivdy, jejichž pozvolně odstraňování a nápravy znamenají upevňování demokracie, nebo teprve její uskutečňování.

V. Š. hospodari rodina Vašáků na statku, který by není vše v pořádku. Chci ukázat, že u nás stále existují lidé, kteří se nechtějí žádné lpatnosti. Odvahy se jim dostává proto, že se cítí býti začleněni do silné organizace, která jako by stírala jejich individualitu a tím i osobní odpovědnost.

Š. hospodari rodina Vašáků na statku, který by se málem stal nyníšim majiteli osudným. Je statkář, má půdu, ale ačkoliv se to zdá mnohým divné, nemusí být každý statkář kolaborantem. Alespoň ten, o němž mluvím, jim určitě nebyl, neboť legitimace MNO č. 21191 nebyla mu vydána jako kolaborantovi, nýbrž jako účastníku boje národa za osvobození. A tato legitimace nebyla mu vydána za zásluhy pokvětňové, nýbrž za pomoc parašutistům již od roku 1941. Za okupace visel nad Vašákem Damoklův meč, a jako každý řádný Čech, očekával i Vašák s dychtivostí den našeho osvobození. Bylo pro něho jisté překvapením, když zjistil, že nestačí být dobrým Čechem, máme-li dobře obdělávaný statek. Kdyby vláda rozhodla, že se o tento statek musí rozdělit s jinými, nemohl by nic namítat, a vše by bylo v pořádku. Ale cíti se zaražen, když se mu dostává do ruky žádost sekretariátu silné politické strany, adresovaná Národní stráži bezpečnosti, aby byl zařazen jako kolaborant. To již není poctivá hra. I v době porevoluční bylo někdy obtížné vydati zatykač na odbojového pracovníka beždůvodně. Byli tedy hledáni a nalezeni svědci, kteří měli dosvědčit a dosvědčili, že Vašák je kolaborant a pracoval s Němci. Slo o něgramotného ruského čeledína, kterému Vašák poskytoval útočiště po celou válku, o individuum, proti kterému bylo po osvobození vedeno trestní řízení pro vyhrožování gestapem. Tento čeledín vypověděl, co se po něm žádalo, takže jeho výpověď vyzněla mimo jiné takto: »Vašák je v podezření, že byl tajemníkem ve Svazu německých velkostatkářů, poněvadž neměl nuocenou správu.« Najatý udavač při řádném šetření svou výpověď odvolal a prohlásil výslovně: »Cílem udání bylo, jak podle navaděčů Z. a K. mně bylo řečeno, že Vašákoví bude jako kolaborantovi a rozparcelován statek a z něho dostaneme nějakou část jako zaměstnanci bývalého statku.«

Netřeba podotýkat, že proti Vašákovi bylo zastaveno řízení před mimořádným lidovým soudem, a také trestní nalezení komise ONV shledala, že skutková podstata provinění podle t. zv. malého retr. dekretu není dana. Proti falešným svědkům je ovšem vedeno trestní řízení.

Ale to vše nestačilo lidem, kteří bažili po dobře obdělávané půdě doma, a kterým se nechce tam, kde je sice půdy dost, ale je třeba určitého nepohodlí. Je třeba konfiskovat Vašákův statek za každou cenu. Svolala se veřejná schůze, jezdilo se na ministersva, sekretariát strany, který kryje toto tažení, byl stále v permanenci. V čele celé akce stojí největší sedlák v dědině, který ví, že je třeba jednat rychle, jestli v době platnosti retribučních zákonů. Je třeba dosáhnout toho, aby Vašák dostal alespoň dátku, aby to byl důvod ke konfiskaci. Nezáleží na tom, že již jednou bylo řízení zastaveno, je třeba najít něco nového. A tu přikročili strůjci tažení k poslednímu prostředku: Čeledín vedoucího akce proti Vašákovi byl náhodou ve Vlajce, a vzpomněl si na vedoucího Vlajky, který je odsouzen doživotně pro udavačství a odpovídá si trest na Mírově. Pomocí manželky odsouzeného, která dostala za informace mléko a maslo, zjednali si přístup k odsouzenému udavači. Podařená deputace dostala se dokonce dvakrát na Mírov, a odsouzený udavač za 20 ame-

rických cigaret, sýr a slib vydal svědectví, že Vašák byl vedoucí Vlajky a pořádal řečnické kursy. Usvědčující materiál vezla si deputace slavnostně domů, Vašák byl usvědčen a mohlo se parcelovat.

Avšak cesty spravedlnosti jsou nevyzpytatelné. Odsouzený zločinec rozdělil se se svými spoluvězni kamarádky o cigarety a pochlubil se jim, že byl podplacen. Dokonce se v něm hnulo svědomí natolik, že se přiznal i bezpečnostním orgánům, že Vašáka obvinil krivě a že ho vůbec nezná. Bylo mu prý řečeno, že Vašák byl stejně odsouzen, že jde jen o další důkaz, aby se mohlo snáze konfiskovat, a že strana, která má na konfiskaci zájem, je tak silná, že má možnost vymoci vězni číslo 564 amnestii.

Úlohy se tedy obrátily a strůjci celé akce jsou nyní stíháni státním zastupitelstvem pro zločin navádění ke krivému svědectví a pro krivě obvinění. Je zajímavé, že přesto zůstává vedoucí celého tažení nadále na odpovědném místě v lidové samosprávě, neboť jeho strana chce ho udržet stůj co stůj. Ale přece jen je to nepřijemná situace, hrozí-li trestní řízení. Jak by to bylo krásné, kdyby nepřijemné spisy, v nichž je všechno černé na bílem, náhle zmizely!

A tu přicházíme k pikantnímu závěru. Z čista jasna si trestní spis T. v. 65/47 vyžádalo — ministerstvo zemědělství. Tak zbývá snad ještě naděje, že přece spis v záplavě papírů zmizí a celá věc nakonec usne. Vše bude v pořádku a Vašáka přece jen budeme parcelovat. Dr. Miloslav Koutecký

Bilance podniků, čili zastírání nemá smyslu ani dnes

Je dosud v dobré paměti diskuse o tom, zda se mají či nemají zveřejňovat bilance znárodněných podniků, tak jako se kdysi zveřejňovaly bilance podniků soukromých, bank atd. Kdo však trochu viděl do dřívějšího hospodářství soukromých podniků, ví dobře, nakolik jejich bilance odpovídaly skutečnosti. O tom, zda veřejnost (t. zv. široká veřejnost) se kdy vážně zajímala o studium bilancí, jest opravdu pochybovat. Také dnes se o to zajímá nepatrný kruh zájemců. Číslice v novinách uveřejňované totiž velmi málo znamenají pro ty, kdo do nich a za ně nevidí. Všimněte si, kolik lidí sleduje výsledky dvouletky v novinách. Jak se kde který závod sám chváli, na kolik splnil předepsaný plán! Čteme-li však na př., že jeden závod místo 100% dosáhl 201%, co soudit o předepsaném plánu, resp. o odborníkovi (byl-li to odborník), který tak dobře znal provoz onoho závodu, že mu pro dvouletku tak málo předepsal? Kdo si všimá těchto nesrovnalostí? Jen ti, kdo každodenně se o tyto věci zajímají.

Bilance podniků! Jak málo lidí se zajímá o tyto věci, je vidět na poměrném tichu po uveřejnění jedné bilance. Podnik vykazuje čistý zisk 24 milionů, odpisy jsou 85 milionů. Kdyby však byl podnik správně odepsal, jak měl (a jak veřejně přiznal jeho ředitel) 250—300 milionů, byl by měl místo zisku ztrátu 226—276 milionů... Veřejně, pokud známo, vyšly jen poznámky prof. Macka v »Naši době« v září t. r. Jak to však, že není obecně známo, že to není případ ojedinělý, ale spíše všeobecný? Čím větší podniky a čím větší závody, tím by měly být ovšem odpisy větší. Má-li na př. velký závod hodnotu 30 miliard Kčs, jeho strojní zařízení z toho dejme tomu 15 miliard a odepsal-li za rok — čísla jsou vymyšlena, vzata jen jako příklad — 50 milionů, co říci jeho roční bilanci, když by měl odepsat 1,5 miliardy? Jak to, že div nevykáže zisk? Ať se snaží jak se snaží přikrášlit svou bilanci, musel by vykázat ztrátu aspoň miliardovou.

Je pravda, že ani jeden národní podnik nedostal z ústředních úřadů směrnice, jaká je jeho východisková bilance. Také žádný konečný statut národních podniků není znám, podle něhož by měly být podniky řízeny a z něhož by jasné bylo vidět, kdo v podnicích skutečně vládne a kdo je odpověden. Neboť říci, že je odpověden jeden člověk a nedati mu k tomu sankční prostředky jako v SSSR, je neřící nic.

Jaký však smysl má přikrášlování skutečnosti? Kdyby bylo otevřeně řečeno, že odpisy nejsou takřka žádné, nikdo by se nad tím snad — snad — nepozastavil. Ale dělají bilance a dávají do nich odpisy směšně nepatrné a chlubit se výsledky, jaký to má praktický smysl? Má to ten smysl, že osazenstvo podniku, které se o výborné bilanci dozví, s jásotem volá: »My už vydělávame!« A poněvadž, jak mu známo, »hospodari na svém«, žádá okamžitě, aby se vydaly peníze na to a ono, což jest jeho svatým právem. A vysloví-li jeho vedoucí pochybnost, zda skutečně je situace jeho závodu skvělá a zda není naopak třeba dále

a více pracovat, vydává se v nebezpečí podezření, že »je to jako před Mnichovem«... Má to dále ten smysl, že znárodněné podniky nevykazují ztráty a nebudí dojem podniků pasivních. Závody znárodněné vsuktku totiž, jak je vidět i z nejdůležitějších článků v »Průmyslovém věstníku« a v »Hospodářci«, vyrábějí dobře, některé v ý b o r n ě. Ale proč pak tedy zakrývají ony odpisové skutečnosti, jež jsou odborníkům známy (nebo mají být známy)? Není přece nic špatného na tom, říci, jak se věci mají.

Ale to všechno asi proto, že budou volby. Nebude proto v zájmu těchto voleb klid v závodech ani mimo závody.

M. Š.

Úroveň

Béfredaktor Vývoje Pavel Tigríd je nespokojen, že v »Dnešku« v nepříjemné blízkosti s týdeníkem Vývoj objevil se slovo »stříbrnáctví«. Je to slovo velmi nepříjemné. Ale stříbrnáctví nebylo jen politické; bylo i stříbrnáctví kulturní, lze-li v této souvislosti psát o kultuře. Tempo nevydávalo jen »Polední list« a »Express«; vydávalo také »Sejdrem«. A nemohu za to: čtu-li ve Vývoji články podepsané

Stračena Bulíčková,
dojnice s básnickou vlohou.
(Podepsána vlastní nohou.)

zpomínám — třebaže nerad — na »Sejdrem«.

Namátkou, opravdu namátkou cituji několik vět, které ve Vývoji napsal někdo, kdo užívá pseudonymu Stračena Bulíčková:

»Teprve po odchování několika telat jsem zjistila, že můj milý je nenapravitelný don Juan; na mé výčitky odpovídal rozsáhlými přednáškami o dialektickém materialismu a volně lásec. Pomalu mne získal pro svůj světový názor. Rozhodla jsem se, že mu nasadím rovněž parohy. Dlouho jsme užívali světa každý na vlastní pěst a vedlo se nám jako Čunyklovi v žitě.«

»Rudí žurnalisté jsou skálopevně přesvědčeni, že všechno skot je soustředěn výlučně v jejich listech a co ipso nemůže existovat kravka, která by byla jiného světového názoru.«

»Mrvínek, jsa rozeným dialektickým hmotistou, zahájil neprodleně třídní boj proti lidským »kapitalistům«. (Bráno z jeho psiho hlediska.) Theoretickou přípravu načerpal z Marxova »Kapitálu«, povalujícího se toho času pod kamny.«

Úplně souhlasím s P. Tigrídem, že jsme po válce ztratili hodně ze smyslu pro humor a ze smyslu pro poměrnost, že od dob Jaroslava Halka a Karla Poláčka trpí český humor úbytěmi, zhoršovanými velmi malým smyslem pro humor, zejména mezi těmi, kdož ve svých funkcích by byli rádi nedotknutelnými.

Jako soli bychom potřebovali více lidí, kteří by dovedli věci nazývat jejich jménem. Jako soli bychom potřebovali lidi, kteří by zesměšňovali, bítovovali to, co zesměšnit a bítovat zasluhuje, kteří by odhalovali v plné směřnosti prázdnotou důležitosti lidí, kteří mají radikální legitimaci v kapse, brojí proti měšťáctví a přitom jsou v špatném měšťáctví až po krk. Jako soli bychom potřebovali lidi, kteří by i socialistům dovedli nastavit zrcadlo, i když by v něm sebe viděli jinak, než sebe vidí. Levice jistě potřebuje kritiku a autokritiku a hledají se lidé, kteří by to dovedli udělat tak, aby lidé se smáli a aby tento smích pomáhal a napravoval. Jistě má pravice právo, aby nastavovala takovéto zrcadlo levici. Ale takové zrcadlo potřebuje také pravice pro sebe. I tam je nejen mnoho prázdného, ale i zlého a zavilého.

Na doklad, že se Stračena Bulíčková nelíbí ani čtenářům Vývoje, je možno uvést jeden dopis z Vývoje (č. 34):

»Nelíbí se mi výrazy a vůbec reportáž »Stračeny Bulíčkové« a »Čunykla«. I když jim neupírám vtipnost, zdá se mi, že celý ten styl zapadá příliš do vulgárnosti tisku »světového formátu«. Slušnost byla vždy chloubou našich časopisů.«

Nevolám po tom, aby Stračena Bulíčková byla postavena před soud a pro svou podvratnou činnost odsouzena pro výstrahu budoucím generacím. — Prosim jen o uvážení, zda to, co pod tímto pseudonymem bylo napsáno, je vkusné. Zdá se mi, že je to psáno nenávislnou, rozlitou šlučí; hodně to připomíná »Sejdrem«. — Ostatně: verba movent, exempla trahunt. Proč naríkat, že to s tím českým humorem je tak zlé? Nač nepřijít s dobrým humorem a dobrou satirou? Jsou ještě v Čechách lidé, kteří se dovedou zasmát dobrému vti-

pu, dobré karikatuře, i když v ni poznáme některého ze svých známých, kteří kladou důraz na svoji důležitost? — Nechte — Pavle Tigríde — v pokoji uhynout Stračenu Bulíčkovou. A postarejte se o to, aby záhonek vtipu, humoru a satiry ve Vývoji byl veden trochu lépe. V. Gutwirth

Politika — co je a co má být

Před lety byla živá debata o tom, je-li politika vědou či uměním. Nebyl to jen spor o slova. Bylo by zajímavé dnes zjišťovat, kolik z toho, co kolem nás žije pod jménem politika, je vědou či uměním.

Okruh toho, čemu se říká politika, se neustále zvětšuje. Ale úroveň politické činnosti se vcelku nezvyšuje. — Slyšme velmi mnoho o vědeckém socialismu, ale nevydává to tak, že by věda byla u nás slyšena ve věcech stranických a politických. Nezdá se, že by strany proti sobě bojovaly zbraněmi, které dodává věda. Nelze také říci, že naše stranictví by se učilo od vědy touze po novém poznávání, snaze dospět k objektivnímu poznání, že by chápalu politickou činnost jako umění léčit bolesti lidské společnosti. Naše politická činnost je stále jakoby ve stínu moci. Každý politický proud musí usilovat o moc, chce-li prosadit, uplatnit své myšlenky. Ale naše stranictví je příliš zajatcem touhy po moci. To je jedna z hlavních nesnází stranictví: chce získat co nejvíce lidí, aby mělo počet, moc. Proto se chce líbit. Málokdy se líbí ten, kdo mluví pravdu tak, jak je. Větší má úspěch ten, kdo s lidmi hovoří tak, jak to chtějí vidět oni, jak by si to představovali. Proto sotva kdo se odváží chápat politiku jako vědu a umění.

Leckdy kritikuje první republiku, až to není hezké; ale to, co jsme z ní nemusili stěhovat do nových poměrů, přepjaté a nerozumné stranictví, jsme nejen přestěhovali, ale ještě zmnohonásobili. Ti, kdo před lety debatovali o tom, je-li politika vědou či uměním, nevidí v dnešním stylu naší politické práce a agitace ani nadbytek vědy, ani příliš umění. Politická agitace se málo ohlíží na pravdu, skutečnost; a co je nejhoršího: politická agitace — a na tu politické strany kladou největší důraz — si vytvořila svůj styl mluvy, svůj způsob jednání a svoje představy o tom, co je dovoleno (dovoleno je to, co je v prospěch strany), že nakonec se nedovede dohovorit s lidmi, že v nich nezvyšuje zájem o věci veřejné. Je nezdravý stav, když mnoho lidí říká, že politika je nezajímavá. Nezajímá lidi o to, co dělá politika v době, kdy slyšíme, že lid si vládně sám, je nezdravá věc. Příčina je v tom, že t. zv. politika nedovede velmi četné lidi přesvědčit o své nutnosti, účelnosti a prospěšnosti; projevuje se to tím, že příliš mnozí spaturují v t. zv. politické činnosti, které se z osobního zájmu či prospěchu věnují jen někteří, kteří mají k tomu sklony, důvody, založení a kterým je dobře tuto činnost přenechat. Lze říci, že politická agitace svou dravostí zájem mnohých lidí o politickou činnost nezvyšuje, ale tento zájem úplně utlouká.

Mnoho by získalo naše stranictví, kdyby se snažilo s lidmi hovořit lidsky, kdyby dovedlo přesvědčit lidi, jak úzce jejich osobní život a budoucnost závisí na tom, čemu se říká politika. Je jeden ministr, který v rozhlase, na schůzích a jinde mluví k lidem lidsky; nehorlí a nebourí; mluví tak, jak myslí. Mluví tak, jak by mluvil v nejužším kroužku, není potřeby horlit a bourit, kritizovat a svalovat odpovědnost na druhé. Hovoří prostě a jednoduše. Srozumitelně. Jeho projevy jsou velmi poslouchány. Což svědčí o tom, že úspěch může mít ten druh politického přesvědčování a získávání, který k lidem bude mluvit lidsky. Byla ražena slova o socialistickém humanismu. Stačí na program, jen o nich pořádně přemýšlet! Ale, bohužel, dosud v našem stranictví, v politické agitaci je velmi málo kdy slyšet něco, co by připomínalo tento socialistický humanismus.

V. G.

politika

Josef Hudec

Naše tři socialistické strany

Naše revoluce uskutečnila krátkými tahy — tedy revolučně — řadu opatření, jež sloužila jako základ k novému řádu věcí. Mezi tato opatření náleželo též — na pravém místě — zjednodušení našich poměrů politic-

kých. Několik politických stran bylo ze staré struktury vyloučeno a nové politické ústrojí sestaveno ze čtyř stran, z nichž tři se nazývají socialistickými. K nim pak byl nově utvořen čtvrtý útvar socialistický — ÚRO — který — jak dosud se ukázal — je také útvarem politickým, vedle své vlastní odborářské činnosti.

V souboji o milionáře se veřejnost dověděla, že roku 1945 bylo jednáno o jedné společné straně socialistické. Jednání nevedlo k cíli. Komunisté odmítli vytvoření jediné strany socialistické — jak bylo aspoň tvrzeno v současných polemikách. Proč? Důvody zatím sděleny nebyly a zvědavým zůstávají tedy jen kombinace. Avšak i kombinace mohou uvažovati správně.

Pouze jediná strana socialistická, utvořená z dosavadních stran tří, musila by být stranou zcela novou také i svou vnitřní obsahovou náplní. Každá dosavadní strana by musila k této nové, programové náplni přinést svůj podíl a ze svého vlastního díla dosavadního něco vynechat. Ta méně, ta více. Neméně obtížným úkolem je vytvořit ze tří generálních štábů generální štáb jeden. To není jen věc osobních prestiží. Ta otázka zní tak: Kdo — která společná autorita povede tu jednotnou stranu, která autorita, těšící se trojčlenné důvěře? Kdo zná strany a stranictví, pro toho nebylo překvapením, že při jednání o vytvoření strany jedné nebyly překonány obtíže, jež jsou spojeny s takovým politickým převodem.

Zůstalo tedy při stranách třech, avšak přece byl učiněn krok kupředu. Ze tří socialistických stran byla vytvořena jedna Národní fronta, s přibráním ještě strany čtvrté, nesocialistické, která však přijala stěžejní programové postuláty socialistické a až dosud ukázala se býti partnerem loyálním.

Po minulých volbách jsem napsal a napsal jsem to s radostí — že »komunistická strana je dnes jiná strana, než jakou byla před čtvrt stoletím, anebo až do druhé světové války« (»Dnešek«, I. ročník, čís. 11).

Uplynulo však teprve něco více než rok a události vnucují zase otázku: nebyl to omyl, posuzovati komunistickou stranu jako stranu jinou, novou? Komunistická strana ještě neosvědčila tuto změnu nějakou programovou deklarací. Ta změna se jeví jen v ústním podání, když se ozývají — někdy až nápadně — slova »národ, vlast, slovanství, lidová demokracie« atd., atd. Avšak setkáváme se s takovouto politikou: návrhy pro parlament podávají se k prvému hlasování po hospodách, jsou vysílány hromadně a k tomu ještě falešné deputace do parlamentu; hrozí se, že to to budou rozhodovat masy — na př. záležitost sokolských biografů; vychvaluje se Gottwaldova vláda, ale současně podnikne se davový útok na 11 ministrů téže Gottwaldovy vlády (pro odchýlné hlasování v přípravném teprve jednání o záležitosti, jež má býti předmětem jednání parlamentu); ve vládě Národní fronty menšina vystoupí útočně na veřejnost proti hlasování většiny; jsou prováděny volby do závodních rad — tedy na úseku čistě dělnickém — takovým způsobem, že to rozrušuje práci a pracovní morálku v závodech; anebo dokonce je dělník vyštván ze závodu pro své odchýlné politické přesvědčení, avšak přece jen také přesvědčení socialistické? Jak posuzovati všechny tyto zjevy za éry lidové demokracie a za éry socialistické Národní fronty? Co je to? Kam se to posunuly směrnice naší jednofrontové politiky, která byla vítána s radostí a nadšením celého národa?

Ano — stala se změna. Tehdy aspoň se projevovala společná vůle k společné práci, dnes je již v proudu boj o politickou moc. Že politické strany mezi sebou soutěží — to je věc přirozená. Každá strana chce růst

a každá velká strana usiluje o primát. To je přirozený zákon. Avšak dnes je již narýsován o úvod k boji o politickou moc. Nejen o podíl na politické moci, nýbrž o moc celou, výlučnou.

Podle naší oficiální propagandy je všechno u nás tak růžové, že je to jedna radost. Všechno se nám daří na sto i přes sto procent. Jsme dnes v řadě států nejspokradanějších, poměrně nejlahobytnějších, v lecčems i kratičtě v čele, »vedeme a ukazujeme nové cesty...« A to proto, že máme svůj socialismus. Vždyť kdo vládne u nás, kdo řídí náš stát? Socialisté. Kde je ještě nějaká jen trochu opravdová moc, s níž by bylo třeba vážně počítati, která by překázela našemu parlamentu či ohrožovala jeho demokratickou a pokrokovou práci? Kde je jen poněkud vážná moc, která by rušila naše budovatelské dílo v otázce hospodářské, jak byla výtčena směrnicí znárodnovací, kde je u nás nebezpečí, jež by hrozilo nějakým zápasem kulturním? Kde je u nás nějaká reakce — kde je skryta, jak vypadá, jaké má konkrétní formy, jakou má opravdovou moc a odvahu, k čemu se chystá, jaká jsou toho znamení, úkazy — skutečnosti?

A najednou vyletí po povětří sud s prachem. A s takovou detonací, že se ozvou hlasy o zachvění základů státu. Z kterého úhlu naší pospolitě domácnosti přišel výbuch? Přišel z hlavy — z vlády. Reakce byla konečně objevena: Je to jedenáct ministrů, k nimž se připojil ještě ministr dvanáctý, tedy celá většina vlády, »která se postavila na ochranu milionářů«, jichž nám po celém tom předcházejícím tažení proti kapitalistům zbylo ještě celých pětatřicet tisíc...

Zdá se, že pro někoho je reakce nutností. Proti komu by bojoval, proti komu by bouřil? A když jsou poměry uspořádány již tak, že reakce není (jako nějaké akutní nebezpečí) tu musí býti nějaká reakce vymyšlena.

Bude volební boj. Boj o politickou moc. Kandidovat budou jen strany Národní fronty. Národní fronta má vítězství zajištěno — vždyť nemá odpůrce, žádná strana proti této Národní frontě nebude postavena. Bude tedy jen boj o podíl na politické moci uvnitř této Národní fronty. Bude boj o primát. A hlavní boj bude uvnitř socialismu — mezi socialistickými stranami. Boj ten měl by býti jen ideovým a programovým soutěžním — fair play.

Ve sportu obě strany nasazují všechno pro své vítězství, či — obrazně — pro porážku odpůrce. Avšak mají pravidla slušného, čestného boje; který hráč se dopustí přestupku proti těmto pravidlům, je vyloučen ze hry. A po zápasu — po vítězství a porážce — vítězové i poražení podají si ruce.

Do volebního boje, politického boje byla však vnášena jiná pravidla. Nejlépe se bojuje proti nějaké reakční straně. Poněvadž v naší politické konstelaci reakční strany není, tedy se nějaká reakční strana udělá. Z těch, které zde jsou. A to jsou strany socialistické, jichž zformování v jeden pracovní, národní a socialistický útvar bylo před necelými třemi roky provázeno slávou a blahoběním. Dnes musí být aspoň jedna z nich stranou reakční. Ta, která je nejsilnějším konkurentem a která by případně mohla oddálit těch toužených jednapadesát procent.

Co by se však stalo, kdyby nejsilnější strana zaznamenala nějaký ústup? Co by se stalo s Národní frontou, která svým významem a svým posláním — státním, národním i socialistickým — znamená více než nějaký přesun a posun ve stranách, z nichž Národní fronta je složena? Národní fronta by trvala dále, celek by byl uchován. Sociální demokracie byla v minulých volbách

zatlačena do pozadí. Avšak nesla loyálně dále břemeno politiky Národní fronty. A i kdyby některá strana Národní fronty získala ve volbách třeba i 60 procent hlasů, Národní fronta by měla být zachována v tom početním útvaru čtyř, jak je dnes. Jednota národa je větší věc než přesuny v politických stranách a každá politická strana, která má skutečně na zřeteli zájmy národa, musí z toho vycházeti. Svět je pln nekřidlu. Své svobody jsme dosáhli po dvakráte v neposlední řadě také s v o u j e d n o t o u, nikoli větší či menší velikostí té které politické strany.

Národ náš, jako v devátém století za času knížete Bořivoje přestoupil ke křesťanství, tak — možno říci — přestoupil ve století dvacátém k socialismu. Socialismus, a tím tudíž socialistické strany, mají všechnu odpovědnost za osudy národa.

národní hospodář

Josef Beneš:

Stíny americké finanční pomoci

Úvodem se omlouvám p. Dr. Novému, že jsem nikterak nemínil vzít v pochybnost jeho objektivitu ani objektivitu redakce „Dnešku“, jestliže jsem poukazoval na „vlčí mlhu ideologického záští“, která zabráňuje, aby národy viděly světové hospodářské problémy jasně a neskrešeně. Jsem si naopak vědom toho, že redakce „Dnešku“ se poctivě přičiňuje, aby vlčí mlhy všeho druhu byly rozptýlovány. Doufám však, že mi pan Dr. Nový dá za pravdu, že taková vlčí mlha skutečně existuje, neboť sám říká: „Prvním předpokladem pro uskutečnění jednotného a závazného mezinárodního plánování však je, aby se státy vzdaly své suverenity, a to i velmoci, tedy v praxi vytvoření v nějaké formě spojených států světových. Domnívám se, že za dnešních ideologických rozporů lze to těžko uskutečnit, i když by takové sjednocení lidstva bylo nejvýše žádoucí. Teprve pak by totiž přestalo nebezpečí krise a válek.“

To je jasné stanovisko. Bylo by ode mě opravdu nepoctivé tvrdit, že Dr. Nový pomáhá vlčí mlhu vytvářet. Nemožu se však ubránit dojmům, že je do jisté míry její nevinnou obětí, což se mu pokusím ve své odpovědi dokázat.

Začnu onou spornou miliardou, o níž jsem prohlásil, že nám bude v každé případě chybět, použijeme-li jí na nákup potravin. Měl jsem na mysli toto: zahraniční obchod je, jak Dr. Nový sám dovozuje, v podstatě výměna zboží za zboží. Každý stát může dovézt jenom tolik, kolik vyveze, resp. vyrobí pro vývoz, a hodnota vývozu tedy představuje kupní sílu dotyčného státu. Jsou státy, které díky příznivým výrobním podmínkám mohou tuto hodnotu zvyšovat téměř neomezeně, jiné ji mohou zvyšovat jenom do jisté míry a jiné vůbec ne. Většina států dnes patří do kategorie druhé a třetí a jejich hodnota vývozu je více méně hodnotou stálou. Jestliže z této hodnoty vezmu jednu miliardu na nákup potravin, je jasné, že mně ona miliarda bude na druhé straně chybět. Budu mít prostě o miliardu méně exportního zboží k nákupu jiných nezbytných potřeb, dejme tomu surovin. V takové situaci bude jistě postiženému státu vítané, když si bude moci opatřit potraviny úvěrem a uvolněnou miliardou exportního zboží použije na nákup surovin.

Uvedu příklad z nedávných rusko-anglických obchodních jednání. Jednou z příčin, proč tato jednání ztroskotala (zdaleka ovšem ne příčina hlavní) byla neschopnost Anglie „zaplatit“ požadované ruské dřevo průmyslovým zařízením, je-likož omezená výrobní kapacita nestačí krýt potřebu. Za průmyslová zařízení kupuje Anglie ve světě potraviny. Je tedy jasné, že každá miliarda, daná na nákup potravin, bude chybět při nákupu surovin (v daném případě ruského dřeva), a naopak každá miliarda potravin, kterou Anglie dostane na úvěr z Ameriky, bude znamenat ulehčení situace, jakési okamžitě zvýšené kupní síly. Je dále jasné, že takový úvěr bude požadován jenom v podobných naléhavých případech a ne-

má proto smysl mluvit o případech nenaléhavých, kteroužto druhou eventualitu Dr. Nový velmi obšírně a podle mého názoru zcela zbytečně rozvádí.

Poukaz na příklad Anglie, že totiž americká půjčka byla použita i na nákup statků zbytných, jako jsou filmy a tabák, zde není na místě. Anglická vláda jistě bedlivě uvažovala, které věci nutno nakoupit a které nikoliv, a považovala tedy i filmy a tabák za statky „nezbytné“ — nezbytné potud, že nutně patřily k udržení současného životního standardu anglického občana. Že tento standard už dávno neodpovídá finančním možnostem země, je další kapitolou. V každém případě lze mluvit o americké půjčce jako o daru, který umožnil Anglii vést půl druhého roku blahobytnější život, než odpovídalo skutečnosti. Bez americké půjčky by byla Anglie hned na začátku tam, kde je dnes — na dně svých finančních možností, tváří v tvář zoufalému problému, jak překlenout onen pověstný „gap“ — rozdíl mezi dovozem a vývozem.

Tragika Anglie je v tom, že po ztrátě zahraničních investic nemá prostředků k udržování obrovského dovozu na výživu svého obyvatelstva. Tento dovoz je téměř dvojnásobek hodnoty vývozu. Aby nepoměr odstranila, sáhla Anglie po náhlém vyčerpání americké půjčky k nejdrastičtějšímu opatření, jaké si možno představit: seškrtala import natolik, že se aspoň poněkud přiblížil hodnotě vývozu. Utáhla si řemen — jak by řekl pan Dr. Nový — a to pořádně.

Proč to udělala? — kladé mi Dr. Nový sugestivní otázku. Protože se chce postavit na vlastní nohy — odpovídám. Zřekla se milodarů a uchýlila se k „dobrým starým, osvědčeným metodám“ autarkie, v pevné důvěře, že se takto zotaví. Bude její důvěra splněna nebo zklamána? To se uvidí. Já osobně myslím, že bude zklamána, a to hanebně. Pokud se nepostaví světové hospodářství jako celek na nohy, nepostaví se na nohy ani jednotlivé státy. A na nohy je nepostaví světové hospodářství tak dlouho, dokud se jednotlivé státy budou stavět místo na nohy na autarkické protězy. Utahování řemenů není jistě tím prostředkem, jímž by mohlo být dosaženo světového ozdravení.

Tolik ke kapitole Anglie kontra Amerika. Zmínku zasluhuje případ s onou nedávno zrušenou směnitelností libry. Kolem této věci se strhl velký povyk a bylo zejména slyšet „pokrokové“ hlasy, zle plisníci „ziskuchtivou“ a „reakční“ Ameriku. Co se vlastně stalo? Anglie se odklonila od zásady volné směnitelnosti libry, kterážto zásada již dávno nezávisle na americké půjčce, tvořila základ finanční politiky celé sterlingové oblasti. Až dosud si všechny státy mohly volně vyměňovat libry za kterékoliv platiadlo, tedy i za dolary. Jelikož v současné době panuje všude hlad po dolarech, státy, obchodující s Anglií, si vyměňovaly získané libry za dolary a tyto dolary byly hrazeny z americké půjčky. Takto se vlastně půjčka Anglii stávala půjčkou celému světu, neboť z ní byla nepřímo hrazena světová potřeba dolarů. Pro Anglii, která počítala, že jí americká půjčka vydrží do r. 1951, bylo ovšem těžkým rozčarováním, když shledala, že následkem směnitelnosti libry za dolar se půjčka vyčerpá už letos. Nebyla tím ovšem ošizena ani o cent, naopak jí to umožnilo rozvinout obchod s mnoha zeměmi, které by s ní jinak nebyly obchodovaly následkem nedostatku dolarů. Tímto velmi jednoduchým způsobem byl vlastně ukájen světový nedostatek dolarů, a zrušení směnitelnosti proto znamená zcela určitě krok zpět na cestě k světovému ozdravení. Snad to může přinést Anglii okamžitou nepatrnou úlevu tím, že jí zůstane zbytek americké půjčky o měsíc déle, ale i to je výhoda nanejvýš problematická.

Ano, kolébka liberalismu se odvrátila od liberalismu zády a také řídí a plánuje. Řídit a plánovat se dnes stalo ve světě nejnovější módou. Liberalismus je ve psí, jeho záře žalostně pohasla. Bídu světa zaručeně vyléčí řízené hospodářství. Začíná nová epocha lidstva, kdy všemocný a důmyslný stát obsáhne všechno lidské konání pomocí gigantického správního aparátu. Nebude soukromá iniciativa, budou jen úřední normy a plány. Nebude mezinárodní obchod, budou jen mezinárodní obchodní dohody. My vám tolik a tolik lokomotiv, vy nám tolik a tolik pomád na vlasy. Chaos a krize zaručeně zmizí, neboť bude mít důmyslný, bezvadně fungující veleplán.

Nuže, zde je na místě, abych zdvihl hledi a ukázal tvář, i když je to dnes velmi riskantní. Ano, jsem stoupencem liberalismu, totiž toho liberalismu, který B. Croce ve své kni-

ze „Evropa XIX. stol.“ nazývá náboženstvím svobody. Nikoli onoho liberalismu, jak je dnes nesprávně nazýván současný soukromokapitalistický systém a který ve skutečnosti není liberalismem, nýbrž stavem hospodářské anarchie. Skutečný liberalismus se nikdy nestaví proti plánu a řízení, pokud je tím docíleno zvýšení individuální svobody. Nelze stavět do zásadního protikladu liberalismus a to, co se dnes nazývá „řízeným hospodářstvím“. Protikladem řízeného hospodářství je jediné hospodářské anarchie. Není tedy pravda, jak tvrdí Dr Nový, že mezinárodní hospodářská organizace a liberalismus se neshloubají, nýbrž pravý opak je pravdou. Maximum liberalismu může být dosaženo v sjednoceném, hospodářsky organizovaném světě, což konečně sám Dr Nový potvrzuje shora uvedeným citátem o spojených státech světových.

Že toto není planá fantazie, nýbrž velmi reálné a aktuální skutečnosti, dokazují zprávy o konferenci 16 národů, které vytvořily výbor pro studium možnosti zřízení celní unie s jednotnou měnou. Ne, liberalistický ideál není mrtvý, jak se domnívá Dr Nový, nýbrž žije velmi intenzivně a jistě vydá bohaté plody navzdory neporozumění zprava i zleva. Toto neporozumění je právě součástí oné vlny mlhy, o níž se zmiňují. Mnoho lidí dnes bohužel zaměňuje liberalismus se stavem hospodářské anarchie a nevidí, že opravdový liberalismus jakožto snaha po dosažení maxima individuální svobody, musí nutně mít nepřítele na levici i na pravici. Liberalismus je ovšem odpůrcem socialismu, jestliže se socialismem rozumí snaha po úplném ovládnutí hospodářského dění státem, ale naprosto nemusí být odpůrcem částečného státního zásahu, jestliže se jím docílí zmožnění individuálních svobod. Na druhé straně musí být liberalismus stejným odpůrcem hospodářské anarchie, představované neusměrněným soukromokapitalistickým systémem, kde hospodářská diktatura několika silných jedinců znemožňuje uplatnění plně individuální svobody pro celek.

Dnes se ovšem zdá, jako by spolu soupeřily jenom zmíněné dva extrémní směry. Liberalismus, který byl ostatně vždy nehluchý, jako by zmizel ze světového politického jeviště. Není to po prvé, co liberální myšlenka takto zdánlivě „odumřela“, a přece v průběhu dějin vítězí bez hluku a násilí, ale jistě a nezadržitelně jako lidská kultura a civilizace. Liberální ideál svobodného individua, neohrožovaného násilím zleva ani zprava, zůstává, myslím, i dnes ideálem zdrcující většiny kulturního lidstva.

K tomuto liberálnímu ideálu patří ovšem nutně představa volného světového obchodu. A zde jsme u jádra nedorozumění. To, co nazývá Dr Nový hospodářským liberalismem a jehož zhoubné důsledky tak obšírně popisuje, není hospodářským liberalismem, nýbrž právě jenom hospodářským anarchismem. Svět je rozdroben na řadu drobných celků, které mezi sebou dravě soutěží, obehnané hradbami celních bariér. Za tohoto stavu věcí, který je výsměchem liberalistickému ideálu, je ovšem nemožné, aby se některý stát vzdal celní ochrany vůči silnějšímu konkurentu a p. Dr Nový si skutečně mohl ušetřit námahu, když mě o tom tak dlouze přesvědčuje. Za tohoto stavu věcí je ovšem na místě, když si Anglie a jiné státy utáhnou opasky a obeženou se hradbami. To ovšem nic nemění na faktu, že takové utahování opasku je s hlediska světového hospodářského ozdravení nesmyslné a nezdravé. Z utahování opasků nikdy nemůže dojít k ozdravení, nýbrž jenom k hospodářským souchotinám a na-konec ke krizi a rozvratu, což je patrný účel, který „jistě kruhy“ — jak je dnes zvykem psát, sledují, jelikož tím vzrůstá jejich politická chance.

Zde se po prvé setkáváme s oním neblahým slovem krise, a bude užitečné, když se u něho poněkud zdržíme. Krise je, jak dobře říká Dr Nový, ucpání hospodářského koloběhu, a jejím typickým projevem je vytvoření neprodejných přebytků. Tyto přebytky nevznikají ovšem jenom z nadvýroby — a já dokonce tvrdím, že vůbec nevznikají z nadvýroby, nýbrž z nedostatečné kupní síly. Světové hospodářství ještě dlouho nebude produkovat tolik, aby mohlo slušně uživit všechno své obyvatelstvo. Jestliže se již dnes objevují neprodejná přebytky, není to proto, že je příliš vystupňována světová výroba, nýbrž proto, že je příliš snížena světová kupní síla. Na důkaz svého tvrzení jsem citoval projev sira I. B. Orra, a pan Dr Nový nechť mně to laskavě nevyčítá. Sir John ovšem volá po světovém řízeném hospodářství, ale poněkud jiného druhu, než se domnívá Dr Nový. Řídit a řídit je rozdíl. Řídit světový hospodářský chaos metodou utahování

opasku je, myslím, dokonale pochybené, neboť to znamená snižování kupní síly a tím zesilování krise. Takové řízení sir John zcela určitě neměl na mysli. Jeho ideálem bylo nepochybně ono řízení liberální, o kterém se zmiňuji.

Vůbec Dr Nový mně zcela zbytečně dává obšírnou lekci o smyslu řízeného hospodářství. „Hospodářský život se stal komplikovaným a nutno jej řídit,“ píše. Zajisté! Ovšem nikoliv tím, že jej ještě více zkomplikují umělými přehradami v bláhové snaze chytit jej usměrnit do pracně narysovaných plánů. Patří k největší tragice moderního myšlení, že první nápad, jak odstranit chaos soukromokapitalistické anarchie, byla myšlenka totálního postátnění všeho hospodářského dění, kterážto myšlenka se dosud udržuje s fanatismem v historii dosud nevidaným. Myšlenka liberálního světového státu leží zdánlivě pohřbena pod přívalem propagandy současných módních ideologií. A přece je to myšlenka budoucnosti a její základy již byly položeny, i když to mnozí lidé pro ideologickou vlnu mlhy, záměrně rozšiřovanou, nevidí. To jsem chtěl naznačit poukazem na rozkaz F. D. Roosevelta.

Na jeho osobě vidíme nejlépe, jak je nutno rozlišovat onen dvojitý liberalismus. Jen tak si totiž můžeme vysvětlit zdánlivý paradox, že Roosevelt — liberál duší i tělem — byl v neustálém konfliktu s jinými „liberály“. Jeho ideálem bylo totiž světové liberální soustátí, které by se pokusilo odstranit nebezpečí hospodářských poruch a dosáhnout světové prosperity spravedlivou cenovou, daňovou a mzdovou politikou a co nejúžší a nejvolnější mezinárodní spoluprací. Ačkoliv se to zdá paradoxní, tento ideál nikdy nebyl tak živý jako právě v této době. Jen tak se mohlo stát, že uprostřed napětí, vyvolaného soupeřením extrémních módních ideologií, 16 evropských států vytvořilo studijní výbor pro zřízení celní unie, navzdory uštěpačným hlasům zprava i zleva. Je tragické pro náš národ, že stojíme stranou tohoto velkého liberálního pokusu, posedlí vlní mlhou víry ve samospasitelnost totálního státního řízení. To jsem chtěl říci svým článkem. Nechť mně pan Dr Nový nevyčítá, že jsem poněkud odbočil od daného tématu. Domnívám se, že toto zdánlivé odbočení staví problém americké pomoci do pravého světla.

literatura a umění

Edvard Čenek

Jak to bylo v Benátkách

Na filmovém festivalu v Benátkách, jemuž Italové už čtrnáct let říkájí Biennale, jsme dostali Velkou cenu; a stejně v Moskvě jako v Hollywoodu, v Praze jako v Římě, v Kalkutě jako v Texasu filmové noviny oznamují: Grand Prix 1947 v Benátkách dostal československý film „Siréna“, uváděný v cizině víc pod názvem „Stávka“. Možná, že ve světě byli tímto výrokem benátské poroty méně překvapeni než v Československu. U nás nikomu nenapadlo, že by „Siréna“ mohla získat tak světoznámou cenu, zvláště proto ne, že zprávy o účasti v Benátkách mluvily jen o „Čapkových povídkách“, o kreslených, loutkových a dokumentárních filmech.

Jak se to stalo?

Nakupilo se toho tolik kolem Biennale, že bude dobře, když se veřejnosti poví otevřeně pravda, aby se zbytečně neukolébala míněním, že už jsme ve filmu mistry nejmistrovatějšími, i když jsme na hony před jinými národy.

Především nutno konstatovat, že film „Siréna“, natočený režisérem Steklým podle románu Marie Majerové, je film velmi dobrý. Kritika mu u nás sice vytkla některé chyby, ale ty zůstanou i na dílech nejlepších. Ministerská komise však nedoporučila jeho odeslání do Benátek, protože nebyly přesně známy soutěžní podmínky. Měli jsme za to, že smíme poslat jen filmy dosud vůbec nikde nehrané. A to se právě týkalo „Čapkových povídek“ a kresleného filmu „Liška a džbán“.

Na místě samotném však čs. delegace zjistila, že filmový festival je obelán poměrně chabě. A. M. Brousil o své újmě po poradě s členy čs. delegace objednal do Benátek „Sirénu“ a loutkové i kreslené filmy. Tušil, že v tak lehké soutěži musí „Siréna“ obecenstvu něco říci.

A řekla. Ale než se k tomu dostala, bylo třeba ujistit pořadatelstvo, že film, který ještě ležel na italské celnici, je dobrý, že kromě ČSR ještě nikde nebyl promítán a že stojí za to, aby jej uviděli novináři i porota. Ustrnuli se tedy příslušní činitelé a zařadili „Sirénu“ na dobu nejméně vhodnou, na čtvrtek 11. září, tedy pouhé čtyři dny před koncem Biennale, a na desátou hodinu dopolední, kdy si navykli chodit na představení jen nejzavrtzejší kinofilové a milovníci krátkých dokumentárních filmů. Vidělo tedy „Sirénu“ asi 40 novinářů, asi třicet Benátčanů a tři Českoslováci.

V cizím prostředí po třicetce jiných filmů světové produkce se pojednou shledalo, že jednooký je králem. Pěkná fotografie, působivé závěry a jediná linie filmu vyvolala během představení čtyři živé potlesky na otevřené scéně. A po představení nás cizinci obklopili a celí nadšení nám blahopřáli k tak „úzasnému filmu“, jak se sami vyjadřovali. Tiskli nám ruce, objímali nás, slzy se jim perlily v očích a to se ví, i my byli touto vlnou dojatí. Italové nechápali, jak bylo možno zařadit takový film na dopoledne, proč se nedostal na nádvoří dozechlo paláce, kde se filmy promítaly večer před publikem ve večerních toaletách a za slavnostní nálady!

Druhého dne byl italský tisk plný zpráv o „Stávce“ — „Siréně“. Největší chválu dštili na film, opěvovali námět, provedení, hudbu, a vynutili si, že „Siréna“ musela být hrána ještě dvakrát.

Francouzi se trochu kabonili. Měli v Benátkách celkem tři dobré filmy. „Farreligue“ je velmi krásný a byl promítán na festivalu v Cannes mimo soutěž. Francouzská porota nedoporučila, aby překážela filmu „Kráška a zvíře“, o němž se domnívala, že musí dostat první cenu. Druhý francouzský film, poslaný do Benátek, má název „Monsieur Vincent“ a znamená důstojného pána Vincence, který nejen hlásá, ale také prakticky se věnuje charitativní činnosti. Fresnay v něm hraje dobře. Třetí film se jmenuje „Quai des Orfèvres“ a vyniká jen hrou Jouvetovou. Jinak je to detektivka, mistrně zvládnuvší úskalí manýry podobných filmů.

Američané neposlali do Benátek nic mimořádného. Řadu sladkých nebo dojmavých kých s průhledným obchodním záměrem, aby se líbily a plnily pokladnu. Výjimku činil nejlevnější pořizovaný film „Sny, které lze prodávat“. Ukázal surrealismus ve filmu a promluvil řečí novou. Ovšem, to není film v pravém slova smyslu. To byl experiment pro odborníky, který se vydařil.

Mexičané využili příležitosti a poslali vše, co rychle dokončovali. Jejich průžný zástupce pracoval na plné obrátky. Ale i bez toho jeden film ze čtveřice zaujal zcela mimořádně. Film „Perla“ má tak nádhernou fotografii, že se s ní nemůže nikdo tak brzo rovnat. Steinbeckův námět má též hluboké jádro. Perla, vylovená z hlubin, vysoko oceněná, přináší jen neštěstí. Její nálezce ji tudíž hází zpět do moře. A v tom román Mexičana, jeho ženy a dítěte.

Také Švédové obelali festival několika filmy. Svým humorem zvlášť upoutal film „Pengares“ — „Peníze“ a měl jakousi čáku, aby se o něm případně uvažovalo. V podobné situaci byl Angličané. Známý „Odd man out“ byl promítán mimo soutěž a ostatní neznamenal ani dobrý, ani kinematografický přínos.

Lokální patriotismus Italů byl pochopitelný. Nejraději by získali všechny ceny, kdyby to jen trochu bylo možné. Ukázali několik filmů, zdaleka však nikoli úrovně „Paisy“, „Vivere in pace“, „Roma citta operta“. Příběh sousedky z periferie, Angeliny, jak rostla její popularita až k tomu, že by se málem stala poslankyní, je režijně uchopen za nešťastný konec. Herečka — Magnani — byla zato výborná a právem dostala cenu za nejlepší herecký výkon. Další italský film „Tragický hon“ je lepší, ale stále se marně porota ohlížela po díle, kde by nebylo aspoň základních kazů.

Tak se přiblížil den, kdy muselo padnout rozhodnutí. Italskými posudky, ne staršími tří dnů, bylo ovlivněno veřejné mínění a v kuolárech se hovořilo o „Siréně“ jako o tajném tipu. Američané a Angličané si včas uvědomili, že při kandidatuře svých slabých filmů by sotva získali nadpoloviční většinu u jury. Museli spolknout hořkou pilulku a říci si, že tentokrát hrozny jsou příliš vysoko. Nikdo neměl náladu chválit Hollywood jen proto, že tam vyrobili dobré filmy a že tam opět dobré filmy vyrobí. Na Biennale ukázali jen běžný komerční film.

A patrně si tu uvědomili, že francouzský film se jim stává nepříjemnou konkurencí. „Le diable au corps“, „La Silence est d'or“ a ještě některé mají už za sebou tolik chvály, že by bylo škoda ještě ji Francouzům přidávat. Dobře uvažující, usoudili asi, že pro ně nebude konkurencí cena, udělená filmu ze země s malou produkcí. „Siréna“ se jim pro to výborně hodila.

S přispěním sovětského zástupce jsme mohli počítat od začátku. Sovětský film „Jaro“ nenašel v Benátkách dobrou půdu a ostatně bylo známo, že kromě země původu byl už promítán i u nás. Mohl tedy Rus hlasovat pro nás. Zbývalo tedy ještě „získat“ dva hlasy, aby československý film vyšel ze soutěže vítězně. S jedním novým přítelem můžeme počítat: Je jím zástupce Mexika.

Ostatní vysvitne z dalšího:

V porotě zasedalo deset členů z těchto zemí: Anglie, Československo, Dánsko, Francie, Itálie, Mexiko, Sovětský svaz, Spojené státy, Švédsko a Švýcarsko. Hlasovalo se listky a bez předchozí debaty. Výsledek byl tento: „Siréna“ šest hlasů, „Quai des Orfèvres“ dva hlasy, „Tragický hon“ dva hlasy.

Československo vyšlo vítězně už v prvním kole. Kdo byl oním šestým, který volil „Sirénu“? Zjistí se jako neznámé X v rovnici.

Pro „Quai des Orfèvres“ byl určitě Francouz a s ním hlasoval Švýcar, který nezapíral, že „Quai“ považuje za nejlepší. Pro „Tragický hon“ hlasoval jistě Ital a pak bezpochyby Dán italského původu — Pietro Parisi. Desátým je tudíž Švéd, který rozhodl, že Grand Prix 1947 dostala „Siréna“.

Tedy souhrnně: Dostala ji proto, že to byl jeden z dobrých filmů a protože tu působila řada příznivých okolností. Mám osobně za to, že převažovaly tak zvané „příznivé okolnosti“ od nezamyšleného odeslání filmu z Prahy až po nová benátská přátelství.

O druhou cenu se metal los hůře. Fronty se rychle vyhranily, když se ukázalo, jak to vlastně dopadlo s Grand Prix. Už se nehovořilo ani o „Quai“, ani o „Tragickém honu“. Pět hlasů navrhovalo na druhé místo mexickou „Perlu“, pět hlasů americký film „Sny, které se dají prodávat“. Při rovnosti hlasů musela se volba opakovat. Opakovala se pak ještě čtyřikrát a vždy se stejným výsledkem: 5—5. Šarlotounské rozhodnutí zakončilo boj: oba filmy budou považovány jako druhé! Tak se stalo.

Pak se už tančilo mezi vejci podle písničky „Ty mně — já tobě“. U jednoho filmu byl odměněn režisér, u jiného herec, u jiného námět, u dalšího davové scény. Bez tance měly úspěch jen naše české filmy kreslené i loutkové. Tam druzí nepřinesli ještě tolik myšlenkové

ho bohatství a novosti jako my. Na tomto poli bychom měli plánovat práci také tak, abychom příští rok mohli obeslat festivaly vždy novým krátkým filmem a — brát ceny aspoň na ně.

Grand Prix způsobí, že se o náš film bude zajímat cizina víc než dosud. Jistě by bylo taktické, kdybychom nyní mohli dát na trh aspoň stejně dobré filmy další. Především je to Čapkův „K r a k a t i t“, který je před dokončením a podle četných úsudků bude lepší než „Povídky“, jež pro několik nešťastně zdůrazněných nefilmových scén nemohou být poslány do ciziny. Škoda, že „K r a k a t i t“ už nemohl do Cannes! Snad tedy až příští rok — a snad na festivalu v Hollywoodu, který se už připravuje. Bude prý takový, jaký svět dosud neviděl.

I začne velké uvažování, co se tam pošle a hlavně — kdo o tam pojede!

život a instituce

Dr Vladimír Krejčí

Proč propaganda zabíjí

V jednom z mnoha dopisů, reagujících na článek o »Propagandě, která zabíjí«, objevil se požadavek, abychom se nejdříve pokusili o definici samého pojmu propagandy.

Pisatel dopisu správně rozumí pod propagandou záměrné rozšiřování zpráv, dojmů a názorů, opírající se o mocenskou autoritu. Podstatou propagandy tedy je šíření určitého smýšlení a přesvědčení (nebo, chceme-li použít slova zvláště pro to raženého, určité ideologie) mezi osobami, jež tento myšlenkový postoj nezaujímají.

Prvopočátek každé propagandy je v lidem vrozené pohodlnosti. Že myšlení bolí, konstatoval již Masaryk. Průměrný člověk se vyhýbá námaze, spojené s myšlením, stejně jako se vyhýbá všemu, co mu způsobuje strast a bolest fyzickou. Místo samostatného myšlení přijme tento člověk standardní myšlenkovou konzervu, přizpůsobenou jeho chuti a opatřenou úhledným obalem a přitažlivou etiketou.

Propaganda a přesvědčování a šíření ideologií činí teprve záměrnost a soustavnost, s jakou se tak děje: propaganda obrací se na co největší počet občanů, opírá se do nich dnes a denně se všech štran, z rozhlasu, novin, biografů. Působí stále určitým vytčeným směrem, podobna kapkám, jež stálým dopadem vyhloubí i kámen. Přitom se zpravidla obrací nikoliv na lidský rozum, nýbrž na lidské vášně a instinkty: lichotí i hrozí, uklidňuje i dráždí. Počítá s nejšířšími vrstvami a přizpůsobuje propagační prostředky jejich duševní úrovni. (Němci to cynicky vystihli tvrzením, že propaganda musí být určena pro ty nejhlupejší.)

Nejlépe můžeme studovat předpoklady, provádění a výsledky propagandy na propagandě německé, která v tomto ohledu dosáhla smutné proslulosti a dokonalosti. Podle jejich zásad nutno propagandu soustředit do několika málo lapidárních hesel, všem snadno pochopitelných, které pak nutno opakovat tak dlouho, až se stanou duševním majetkem i toho posledního. Zatím co demokracie je ve svém názoru na člověka optimistickou a opírá se o lepší stránky lidské bytosti, apeluje autokratická propaganda na cit a náladu, na vášně a pudy, při čemž nehledí na logiku; právě naopak, čím nelogičtější věc, tím prý se jí spíše uvěří. Svě odpůrce představovala německá propaganda jako výlupek vši špatnosti, věrna zásadě, že jen jedna osoba musí mít pravdu. Lidem prý je nutno dát nepřítel, na němž by mohli vybit svou nenávisť. Je úkolem propagandy, soustředit tuto nenávisť

v téže době jen proti jednomu nepříteli a vyřadit je jednoho po druhém. (Již před lety poznal jeden francouzský filosof, že největší politické umění všech věků spočívá v tom, prohlásit své osobní nepřítel za nepřítel státu.)

V mimořádných dobách, kdy jde o bytí či nebytí národa, přejímá otěže propagandy stát, aby s její pomocí soustředil všechny síly národa k jedinému úsilí a cíli, a dosáhl v nejkratší době jednotného smýšlení všeho občanstva. Snadnost, s níž lze propagandou působit na široké vrstvy, svádí však k tomu, aby se propaganda stala institucí trvalou a její praktiky bývají povyšovány na samu metodu politiky a prohlašovány za vrchol politického umění. Z propagandy stává se propagandismus, jak tento zjev přilehavě nazval přední náš filosof prof. dr. Tvrď, umučený v Mauthausenu.

Je špatná propaganda, která používá na prvý pohled jednostranně zpracovaných statistik a velkých čísel, před nimiž kapituluje kritičnost průměrného člověka, zvyklého počítat a hospodařit s malými čísly. Propaganda vůbec ráda omračuje velkými ciframi, jejichž reálný obsah zpravidla průměrný občan nedovede přezkoumat. Nakonec však i tento rej čísel přestává působit, neboť propaganda se v tomto ohledu podobá omamným drogám: aby působila, musí být podávána ve stále větších a větších dávkách. Jednou dojde k rozčarování, zrovna jako po procitnutí z alkoholového opojení nebo opiového snu.

Další charakteristikou propagandy bývá záměrné používání polopravd a případně i nepravd. I tu se počítá s lidskou pohodlností: lež, stejně jako každé jiné zlo, lidé nejprve s odporem snášejí, pak si na ni zvykají a nakonec si ji i osvojují. Záleží ovšem na mentalitě národa: u nás se — chvála bohu — lež nikdy nestala pravdou, i když byla tisíckrát opakována.

U národa s kritickým smyslem mívá propaganda tím menší účinek, čím více se do něho opírá. Každý člověk se samočinně »naladuje« záporně proti tomu, co je do něho s velkým úsilím a hlukem vtlučováno. Chceme se přesvědčit, ne být přesvědčováni. Co je vnučováno, budí nedůvěru, podezření a odpor, a utvrzuje v názoru, že zde něco není v pořádku. Špatná propaganda budí zájem o všechno jiné než o to, co je propagováno. Jsme všichni jako ten princ v pohádce, kterého ze všeho nejvíce přitahovala a zbívala právě tajemná desátá komnata, do níž mu bylo zapovězeno nahlédnout. (Humoristickou ilustrací nechť poslouží Jaroslav Hašek: od té doby, co vojákům jedenadevadesátého regimentu bylo zakázáno číst noviny, začali číst všechno, co jim přišlo pod ruku, a tento regiment se stal nejmzdělanějším v celé rakouské monarchii.) Lidé staví se instinktivně na odpor všemu oficiálnímu a oficiósnímu, s tímto psychologickým faktem musí každá propaganda počítat.

Stejně tak stále lichocením vzbudí brzy — zvláště u kritičtějších a vzdělanějších jednotlivců — nedůvěru a odpor.

Je pravda, že dobrá věc se neprosadí sama, a musí se jí pomoci. Jde o to, jakými prostředky se tak děje a zda použitím nevybíravých prostředků nedocílí se pravého opaku. Propaganda musí být v prvé řadě přizpůsobena mentalitě národa, neboť psychologické předpoklady jsou u každého národa a v každém prostředí jiné. Německá propaganda, která měla takový úspěch u národa německého, selhala úplně u národů jiných (na př. u našeho), protože pracovala za úplně odlišných podmínek, týmiž nemotornými prostředky, jež snad stačily na národ, předisponovaný pro tento druh propagandy svým stádovým založením, nikoliv však na národy s vyvinutým kritickým smyslem.

Nejlépe propagandou je pravdivá informace, která ponechává každému, kdo má zdravý rozum, aby si na základě zkušeností učinil svůj vlastní úsudek, aby se pře-

svědčil sám. Není to zrovna způsob pohodlný, je třeba přemáhat přirozenou lidskou snahu, setrvávat ve svém dosavadním stavu (i myšlenkovém), je však vzdělaného demokrata jediné důstojné, a co víc, jediné on přináší výsledky trvalé.

Propagandismus, který má vnějším tlakem dosáti určitého vnějšího mechanického citění a chtění, je pouhou náhražkou vnitřního působení společenského. Každá propaganda odnaučuje lid myslet, protože myslí za něj, a je tedy činitelem protidemokratickým, neboť demokracie potřebuje občany myslící, hodnotící, kritické. Předpokladem pokroku je neustálé kontrolování a zlepšování dosavadního stavu, jež bez poznání jeho vad je nemožné. Proto budiž heslem skutečné demokracie — jakou zajisté chceme vytvořit: méně propagandy, více vzdělání, a to všem. Kdo se naučil chodit po svých nohou, nepotřebuje berle propagandy.

otázky a odpovědi

Komunistův doslov k jedné debatě

Vážený pane šéfredaktore,

Vy i já se jistě plně shodujeme na tom, že lidská práva, svoboda člověka závisejí na schopnosti jedince umět je uhájít, na odvaze říci ne, jsou-li ohroženy. Zdá se dokonce, že i naše náhledy na to, co je ohrožením a co není, si nejsou zcela vzdáleny.

Když jsem si Vám asi před rokem dovolil vytknout, že se zbytečně vyčerpáváte kritikami, jež by mohlo psát mnoho jiných a že opomíjíte to, co je eminentně důležité, třeba otázka mládeže, odpověděl jste činem — poskytl jste v dalších měsících dosti místa právě diskusi o mládeži. Výtka má byla spojena s notnou dávkou ironie, která se ukázala být v dalším vývoji nemístnou, a obsahovala, bohužel, jeden velmi trapný omyl.

Domníval jsem se, že vedení KSČ a především vedení Agitpropu učiní vše, aby likvidovalo jisté nedostatky a omyly, a že Vaše kritiky a obavy jsou v této souvislosti nejméně směšné. Pero soudruha Gustava Bareše a jeho spolupracovníků však provedlo několik tak závratných pirouett, že se z nich zatajil dech i mně.

Mýlil jsem se, proč bych to nepřiznal! Je stále dosti času říci zde jasné a nekompromisní NE!

Dalšími fádkami se neobracím ani tak na Vás, jako spíše Vaším prostřednictvím na soudruha Gustava Bareše, což má své opodstatnění, protože fair play je nutno zachovávat.

VIII. sjezd KSČ byl vskutku imponantní. Velká byla i slova, kterými promlouvali nejodpovědnější řečníci strany k lidu. Byly zdůrazněny zásady Lenina a Stalina: sjednati ve straně jasno o všech základních politických problémech, aby tak byla zaručena i ideová jednota strany... A bylo deklarováno to, co nejen přivedlo tisíce nadšených pod prapory strany, ale co i zavazovalo: Pozůstatky fašismu a protektorátní psychologie budeme vyhlazovat, a stejně budeme potírat všechny zpátečnické tendence, z nichž by mohlo vyrůst fašistické nebezpečí. Neoddáváme se žádným iluzím o politické a morální likvidaci fašismu, a jsme si vědomi, že musíme neúnavně a pilně pracovat na národní duši, abychom ji posilovali a vedli k novému a krásnému vzepětí.

Potom byly volby, pak uplynul rok...

Zásadní otázky

V minulých dnech se situace vyhrtila do té míry, že je nutno znovu a znovu si ujasňovat několik zásadních otázek:

1. Chce, nebo potřebuje komunismus vytvářet psychologický dav, jehož lidské jednotky by, stmeleny primitivní nenávisí, ztratily svou uvědomělou osobnost, a staly by se tak pouhými nástroji? Zajisté nikoli! Lenin i Stalin se naopak snažili o vytváření Svazu, jehož členové by byli svébytnými a uvědomělými národy, o vytvoření společenstva všeho lidu, jehož členové by byli občany svornými, uvědomělými a proto odpovědnými.

2. Bojovali a bojují komunisté pouze o mocenské posílení své strany, o dosazení vynikajících soudruhů na vůdčí místa ve státě? Zajisté nikoli! Komunisté se vždycky snažili bojovat především o nového, lepšího, méně sobeckého a více demokratického člověka, o jeho lepší životní podmínky, o jeho svobodnější příležitost k radostnému uplatňování sama sebe. To je cílem, to je jediným cílem! Zestátnění, znárodnění, změna společenského řádu a ovšem i propaganda je jen prostředkem.

3. Jednali komunisté na této cestě vždycky správně, vedla jejich politická linie přímočaře k tomuto cíli? Zajisté nikoli! Každý, kdo tvoří a buduje, dopouští se mnoha chyb a omylů, někdy i velmi závažných. Žádná politická linie neprobíhala nikdy přímočaře, neboť lidé nejsou bohy. Jen bořící demagog, jen ten má vždy — pravdu.

4. Směl by komunistický tisk překrucovat skutečnosti, informovat o některých státech a osobách zaujatě, když by tak činil v mocenském zájmu strany? Zajisté nikoli! Je nutno vést boj o lepšího člověka, ne o moc. Také žádné »okurečku pojez, vodky popij«! Československý lid, to nejsou tupé masy, to je lid velmi kritický a milující pravdu, ať je dobrá či zlá. A má právo ji znát.

5. Je tedy propaganda a agitace, která vytváří ony psychologické davy, která usiluje o chránění nečestných soudruhů, která se snaží zastírat chyby a naopak z nedostatků vyrábět přednosti, která útočí na lidi jiného světového názoru a osobně napadá neslušným způsobem kritiky a oponenty, správná a čestná?

Dost propagandy, která zabíjí!

Bylo mi namítáno, že propaganda soudruha GB hájí t. č. zájmy těch, kdož se octli bez vlastní viny v nouzi. To je jistě pravda, ale je to celá pravda? Která strana NF nechce pomoci našim zemědělcům?

I kdyby každá strana chtěla na své pomoci vydělat co nejvíce hlasů, nebylo by to důvodem k tomu, aby se KSČ snížila k něčemu podobnému. A dále: nebyly všechny ostatní strany ochotny dohodnout se na rozumném řešení, přijatelném pro všechny? Nebyly ochotny postihnout přiměřenými dávkami nejbohatší část národa, skurtečně milionáře, kteří by mohli zaplatit?

Asi ne, když to propaganda made by GB nevzala na vědomí! Je to smutné, a člověk by se rád zeptal: Ziskávat hlasy politovánímhodným agitačním trikem, rozséváním nenávisí mezi lidem — to je hodno strany Julia Fučíka, jenž žil pro radost, pro radost šel do boje a pro ni zemřel? Tak si představuje soudruh GB pokračování v tomto boji, k němuž jsme zavázáni? Tak si představuje soudruh GB, že musíme neúnavně a pilně pracovat na národní duši, abychom ji posilovali a vedli k novému a krásnému vzepětí? To má být to nové a krásné vzepětí?

Konstatuji, že k určitému cíli vede určitá cesta. Ke komunismu cesta lidskosti, slušnosti a pravdy. Po této cestě je však nutno jít a ne psát, že se tak jde, zatím co skutečnost může být zcela jiná, nechceme-li dospět až k paradoxní situaci, kdy by se psalo o svobodě a komunismu, zatím co by se umíralo v koncentračních táborech, protože vládnoucí kasta nestrpí úklady proti lidu, přičemž tímto Lidem s velkým L by bylo nutno rozumět ji samu. (Svoboda je totiž ohrožována někdy zprava, a celkem stejně často, bohužel zleva.)

Konstatuji, že žádná revoluce v historii nezměnila nikdy a nikde pouze pro svou, snad dobu předbíhající myš-

lenku, a že jen ta revoluce, jejíž nositelé byli lidsky lepší, schopnější a prozíravější, třímala vysoko pochodeň vítězství, jež dokázala udržet jen a jen tehdy, byla-li nadále nesená lidmi vyšších mravních hodnot, bystřejšího úsudku a pokornějšího ducha, než její protivníci — reakce. Pak-liže příslušníci revoluce (pokrokové síly) upadali, přestali jimi býti a stali se brzdou evoluce, reakcí, a vývoj šel dál bez nich, nebo přes ně.

Konstatuji, že má-li být cenou jakkoli vynikajících volebních úspěchů předcházející rozeštvání a otupování lidu, národů, ubíjení rozumné lidské soudnosti záměrně konstruovanou agitací, nelze v žádném případě hovořit o úspěších, neboť demokracie, t. j. vláda lidu stojí a padá s občany svornými, uvědomělými, soudnými a proto odpovědnými. Jaká odpovědnost, soudruhu GB!

Konstatuji, že každá lež, hrubost, každé osočení je zpronevěřením se zásadám Masaryka, Lenina, Roosevelta, že je urážkou jejich památky. Čím mocnější lhou a osočují, čím více je takové taktiky používáno pro cíle politického a všeho veřejného života, tedy nakonec zase pro moc, tím statečněji a rozhodněji je nutno se bránit, tím více sebeobětování je třeba vynaložit na hájení pravdy a svobody, neboť kde hyne pravda, tam padne i svoboda. Jistě nejde o maličkosti — kde však stojí ten, kdo bez potupných vytáček, kompromisů a — odpovědi — zastírajících vlastní chyby a nedostatky, hájí věci velké? Kdo je jím? Ne kdysi, ale dnes! GB?

Konstatuji, že na pražských ulicích, na Václavském náměstí, stojí dosud vychrtlé postavy starců s bílou holí, stojí a čekají. Stojí a čekají v zemi největších sociálních vymožeností — na smrt na dlažbě. Pravda, není jich mnoho, ale komunistický tisk hájí přece t. č. zájmy všech těch, kdož se octli bez vlastní viny v nouzi! Jenomže těchto slepců je asi příliš málo, a možná, že k volbám nejsou ani připuštěni...

Konstatuji, že poněkud větší počet starých učitelek a učitelů dostává — pensi. A není vyloučeno, že třeba ne daleko paláce KSČ bydlí stará, ne duživá žena, která kdysi poctivě a svědomitě učila po dvacet let na obecné škole — možná, že naučila číst a psát i některé komunistické novináře — a dnes žije a pozvolna umírá ve vlhké sklepní místnosti a její pense jí sotva stačí na polévku, chléb, kousek masa a nájem... Jak to, že se na toto mohou dívat statisíce komunistů? Možná, že si to neuvědomují, možná, že o tom nemají ani tušení, když hodná propaganda, made by GB, příkrývá některé z těch, kteří leží pod lešením a už doopravdy nemohou, diskretním závojem slepoty a mlčenlivosti, kdož ví...

Slepci, mrzáci na dlažbě, staří pensisté v bídě — jak smutná kapitola v životě státu, který je skutečně jedním z nejvyspělejších na světě. Proč bychom nemohli být první? Bylo by ovšem nutno nejen kladně hodnotit naši samu o sobě obdivuhodnou budovatelskou práci, ale také ukazovat na nedostatky, aby byly napravovány...

Novou kapitolou, jak se zdá, se stal pojem — zedníka padajícího s lešením — bezvýrazným, zastaralým. Možno totiž náhodou vypadnout z vlaku, možno náhodou upadnout pod náhodou nesprávným směrem jedoucí vůz cizího zastupitelského úřadu. Možno mít zdvořilé i méně zdvořilé námítky proti náhodnému střelení, náhodou určenému naší osobě, i to možno. Jedno je však zhořle vyloučeno — psát o tom. Neboť co má takový medák za lubem, ponechá-li budování a podporu všeho kladného a tvořivého jiným a považuje za svůj úkol vyhledávat maléry? Tady je nutno pracující lid, veškerou veřejnost, uklidňovat a povzbuzovat mlčením...

Jinde je zase třeba mluvit a mluvit. Aby propaganda, která zabíjí, vychovala a povzbudila co nejvíce upřímných přátel SSSR, opakuje a opakuje sbírku dithyramb. Vzbuzuje jím — zvláště u mládeže — jen podezření,

že postupuje podle známého Goebbelsova receptu o stravitelnosti jednoho nesmyslu, je-li opakován tisíckrát. Dr Drábek vystihl velmi správně, jak mohutný úspěch měla u nás tato Goebbelsova metoda, a dále, že — vzdělaný a politicky vyspělý národ, jako je národ náš, nesnáší prostě, aby se mu goebbelsovsky vtoukaly do hlavy jakékoli skutečnosti, ani tehdy, jsou-li pravdivé. — Tady jsme opravdu u jádra věci! A největší ironií je tato věta: »Stejně tahají za uši dithyramby na počest Stalinovu — prostě je trapné to číst.« Reakce se vzpouzí? Ne, to napsal — Stalin sám (v dopise soudruhu Razimovi ze dne 23. II. 1946).

Příčiny známých následků však nespočívají ve zlé vůli, tím jsem si jist: spíše v neznalostech, v nepochopení a snad i v neschopnosti kdysi osvědčených mužů vedoucích propagandu, která nezabíjí, ale t. č. hájí zájmy všech těch, kdož se bez vlastní viny octli v nouzi.

Kdo je odpověden?

A nejde jenom o propagandu, nejde jenom o zneužívání slova reakce a jiných, nejde jenom o milonářskou aféru, ale jde o to, že to vše mohou být praecedenční případy k něčemu daleko horšímu. A jde o to, že za každou situaci, ať je dobrá či zlá, nese někdo odpovědnost.

Je-li pravdou, že jen 25 procent nekomunistů má dobrý poměr k Rusku, že z pěti set vyrozuměných členů odbočky Svazu přátel SSSR se jich dostavilo na letošní plenární schůzi jen patnáct, musíme se ptát — kdo je za to odpovědný? Byla-li v českém národě, mezi mládeží, vytvořena atmosféra nedůvěry a nenávisti — kdo je za to odpovědný? Má-li být duše českého lidu, místo toho, aby byla posilována a vedena k novému a krásnému vzepětí, rdoušena a otravována vybičovanou závistí a nenávistí Čecha proti Čechu, a to pro kariéru několika lidí — kdo je za to odpovědný?

A kolik je těch, kteří poslušni hlasu svého svědomí, jednají bez ohledu na nátlak? Nemnoho. To jsou však praví synové národa Havlíčka, Masaryka a Fučíka, jim patří vděk pracujícího lidu, celé mládeže a budoucích generací.

Trpké ovoce jednoho snažení

Po revoluci se objevil člověk, který prožil něco jako umocněný protektorát, a který snad právě proto velmi dobře chápe — lépe než kdysi — že je nutno svědomí lidu, jeho vášnivě zaujetí pro pravdu, ne dále umlčovat, ale naopak, rozvíjet. Je třeba ukázat, že i když se dopustíme hanebností, nejhrubších omylů, že si je musíme přiznat, a napravit, co se dá. Že mohl existovat kolínský koncentrační tábor, že však musí být spravedlnosti zadostučiněno. Že mohlo dojít i k zvrstvím, že však musí být vyšetřena a potrestána. Že žádné instinkty, tedy ani dělnické, nemohou být měrou pro spravedlivé posuzování... Tento člověk ukazuje, že posice republiky je tak silná, že budování probíhá do té míry úspěšně, že si nejenom můžeme, ale musíme ujasňovat všechny ty nedostatky a omyly, abychom to dělali ještě lépe. Proto volal po zabezpečení národního majetku, pranyřoval nepoctivě, stál za nevinně napadenými.

Tento člověk sice neprohlásil se slavnostní tribuny, že bude vyhlazovat pozůstatky fašismu a protektorátní psychologie, že bude neúnavně a pilně pracovat na národní duši, aby ji posiloval k novému a krásnému vzepětí, ale snaží se o to poctivě. Tento člověk se dopouští také vážných omylů, někdy napíše nedobře uvážená slova, často ztrácí trpělivost; nelze ho tedy považovat za největšího českého novináře.

Soudruh GB hodnotí jeho práci větami, které uvádím ne pro jejich obsah, ale pro jejich reprezentační tón:

»Ale dohromady tato všechna slovní akrobacie p. P. roučky a všechny ty podvůdky nedávají přirozené odpovědi na základní otázky dneška; nevyjasňují jeho skuteč-

ný poměr k věci demokracie a svobody. Prozrazují jen, že rozmrzelost a rozvztekllost p. Peroutky vůči velkému budovatelskému dílu národa (o němž nenapsal ještě kloudného slova), se stupňuje. Ale tu mu odpovídá přísloví: Máš-li křivou hubu, nezlob se na zrcadlo.

Ponechávám tedy na uvážení soudným lidem, kdo na koho se naporuje: zda-li já na p. Peroutku, nebo zda-li p. Peroutka, který psal tehdy úvodníky o legalitě protektorátního systému, se naporuje vůči mně. Ani mne nenapadne, abych já před p. Peroutkou obnažoval svoje jízvy nebo abych se hledbal nějakými zásluhami, jako někteří lidé z okruhu páně Peroutkových přátel, kteří po návratu z emigrace si nejdřív spěchali vybrat gáži za celou dobu okupace. Chtěl bych si jen s chutí a jadrně odplivnout...

Alkohol mezi mládeží je zlá věc. Ale to, co hlásá p. Peroutka, je pro mravní rozvrat mládeže ještě desetkrát nebezpečnější než sudy alkoholu.

Tyto věty jsou vytrženy ze souvislosti. Kdo má chuť ji poznat, nechť si koupí za 10 Kčs »Rozhovor s Ferdinandem Peroutkou o demokracii a svobodě«. Vyslovuji své nehlubší politování nad tímto spiskem, kterým se soudruhovi GB podařilo zplodit KSČ nemalou ostudu.

Jsou určité zvyklosti... Vyjde-li vrah po více letech z těžkého žaláře, otvorá se mu nový život. Trest si odpykal, co bylo, je zapomenuto... Ferdinand Peroutka byl vězněn několik let v koncentračním táboře, protože ho nacisté považovali za nepohodlného vlastence, jednoho z představitelů české inteligence. I kdyby byl Ferdinand Peroutka skutečně dělal falešné, špatné závěry po celou první i druhou republiku, co si pomyslit o člověku, který uveřejní s mravenčí pilností vybraný konglomerát vět, jichž dokonce nepoužívá ani jako materiál pro argumentaci, nýbrž pro skandalisaci, nota bene s předpokladem, že čtenáři budou vnášeti dnešní hledisko do tehdejší doby, o tomto člověku, pro něhož není to vše nelidské utrpení přetavovací pece pod kulometnými věžemi ničím...

Ale pravda vítězí, i když to dá fušku. A v tom je síla Ferdinanda Peroutky. A v tom je slabost soudruha GB.

Z á v ě r

Doufám, že není pozdě na odstranění nedostatků, na něž bylo právě poukázáno. Považuje-li soudruh GB některé moje vývody za neoprávněné, mylné, prosím ho, aby k nim zaujal stanovisko.

Zatím se domnívám že:

1. Především stojí zájem lidstva a člověka, potom zájem člověka a státu, a po tom teprve zájem člověka a strany, a že toto pořadí nelze měnit.

2. Každý člen strany by měl být veden k tomu, aby hleděl kriticky především na činnost své strany a aby zaujímal postoj plný zdvořilosti a snášenlivosti k stranám ostatním, dále k tomu, aby vždy hledal to, co ho s ostatními členy našeho národního společenstva spojuje, a ne to, co rozděluje a tím oslabuje.

3. Propaganda, veškeré zpravodajství a celý tisk má být v mezích lidských možností objektivní, a to bez výhrad.

4. Nepochopíme jistou zdrženlivě opatrnou obezřetnost v chování SSSR vůči ČSR, budeme-li posuzovat čs. situaci a současně se úkokem dívat ke Kremlu, ale naopak, pokusíme-li se hledět očima Moskvy:

V sovětsko-československém spojenectví jsou obě smluvní strany rovnocenné v tom smyslu, že jakýkoli útok oživeného Německa nebo státu s ním spojeného, nebo státu jím k tomu přinuceného na jednu z nich je současně útokem i na druhou. To musí být východiskem k pevnému svazku, nezávislému na vnitřní politice té které smluvní strany.

Slovanská vzájemnost nemůže spočívat na základech panslavšovinismu a jeho bombastických hesel, ale naopak na základech realistického chápání potřeb druhého a vzájemné pomoci, ústupnosti, jakož i jinými činy projevovaného přátelství.

5. Neplodný rozhovor soudruha GB s p. Peroutkou byl

se strany soudruha GB vysoce politování hodným omylem.

Proto jsem psal, co jsem psal — za svou osobu, ovšem. Jinak jsem si vědom i toho, že jsem tím porušil t. zv. železnou stranickou kázeň. Nechce-li však vedení KSČ a ostatních západoevropských komunistických stran dopustit její a jejich vnitřní rozštěpení, jehož by bylo okamžitě a tvrdě využito mocenskou politikou U. S. právě v době, kdy se přibližují malé i větší možnosti k porovnání odolnosti nervů a odvahy, musí se smířit se skutečností, že i pro většinu svých straníků není jedinou schránkou pravdy, že je nutno demokraticky loyálně re-spektovat i její jinde organizovaný výraz a že kázeň komunistických stran v demokratických státech nemůže spočívat na principu neomylnosti, ale právě naopak na principu uznání a napravování v diskusi odkrytých omylů, že posléze tato diskuse může být zcela veřejná, neboť komunistické strany mají usilovat o blaho všeho lidu. A to se nemusí dělat za zavřenými dveřmi. MIL.

dopisy

Ze Zlína

Pane Dr Pejhovský!

Marešův článek o Zlíně a Vaše reakce na něj, jak jste ji projevil svým dopisem, vzbuzují na stránkách Dneška oprávněnou pozornost každého, komu není osud Zlína lhostejným. Váš dopis volá nejen po odpovědi, ale i po dalších otázkách; je zajisté — zdůraznila to i redakce poznámkou — zajímavým dokladem dnešního zlínského myšlení i tím, co neříká.

Přisobil jsem ve Zlíně u firmy Baťa řadu let. Začínal jsem, jako tolik ostatních, skoro od píky. Dotáhl jsem to na vedoucího. Přestal jsem být vedoucím, když Němci ve Zlíně zdomácněli. Stal jsem se „škrabákem“, o víc jsem se nepokoušel. Po květnových událostech jsem odešel dobrovolně a bez teroru. Nebyl jsem z práce vyštván, nebyl jsem mrskán ani kolaborantskou ani asociální nebo reakcionářskou ulicí. Stalo se to asi proto, že o moje místo nebylo uchazečů. Politickou a národní spolehlivost mi po krátkém přezkoušení potvrdila proslavená tajná státní zajišťovací policie v místnostech bývalého gestapa podpisem vedoucího Dr Šimčíka.

Proč jsem vlastně ze zlínských závodů odešel? Nesnažil jsem se najít cestu k srdcím nových mocipánů a neměl jsem naděje, jako starý baťovec bez politických ambic, uplatněných ostrými lokty, že mi bude popřáno klidu k pořádné a konstruktivní práci.

Dívám-li se po odstupu dvou let zpět na zlínskou práci, domnívám se, že tak činím bez zaujetí bezprostředního boje a vášně, ale také bez závislosti na dnešním nebo tehdejším vedení. Rád vzpomínám na léta, strávená ze zlínské práci. Zlín mně otevřel svět, dal mi tvrdou školu života; dal mně, chudému dělnickému synkovi, víc než všechny školy dohromady, dal mně víc, než by mě naučila práce v kterémkoliv jiném podniku. Přiznávám to otevřeně, ale dodávám, že nebylo všechno zlínské dobré. Nebyla to práce snadná, chtěla celého člověka. V náhradu za to dávala životní úroveň všem svým spolupracovníkům v nesrovnatelně větší míře, než poskytoval kterýkoliv podnik ČSR.

O tehdejší zlínskou pohodu se staral oficiální šéfredaktor Cekota. Dovedl vždy a skoro při každé příležitosti vybrat ten lesklejší, třeba jen pozlátkový líc, a vynášet úspěch. Stíny a zápory každodenního života dovedl velkoryse přehlížet. Váš dopis mi, Dr P., tehdejší propagandu připomíná. Vybráte z dnešního zlínského ruchu jen to, co se Vám jeví kladným a úspěšným, a bez uzardění mlčíte o tom nejdůležitějším, kam Mareš diskusi zaváděl. Soudím z toho, že dnešní Zlín se z chyb starého ničemu nepříučil. A znovu zdůrazňuji, že vybíráte jen to, co se Vám jeví vhodným; není to lehká úloha, protože Vám při výběru propagačních prostředků chybí zcela kritika člověka, který by znal dokonale zlínskou práci a který by z „úspěchů“ dovedl vyloučit ony, které jsou dvojsmyslné nebo dokonce protismyslné. Ze zlínských počínů je zřejmé, že tam ještě nevyrostl člověk, který v nových poměrech dovede chladně logicky tvořit nový hospodářský řád, novou života schopnou organizaci. Myslím tím, že úloha To-

máše Bati je v dnešních sociálních poměrech stále ještě neobsazena.

Ve Vašem dopise marně se pídím, kam se poděla kritičnost a logičnost doktora filosofie. Snad se mi podaří vysvětlit, kde těchto vlastností tolik postrádám. Omezím se na číslice:

Chcete jimi nezaspěčené čtenáře ohromit. 154 mil. Kčs zisku, „dokonce po zaplacení daní“, 107%, 121%, 169%, 223%, miliardy obrátu, stamilionové exporty, miliardové zvýšení skladů.

Tři závažné podmínky jste nesplnil při výběru úspěšných čísel:

1. Přesnost. Uvádíte, že na př. v roce 1945 národní podnik měl ve skladech na zboží a surovinách celkem 1.102.000.000 Kčs. U takových hospodářských čísel bývá zvykem udávat přesnější datum, protože rok má 365 dní a onen zmíněný měl tři důležité a pro hodnocení skladů rozdílné období: prolektorát, po májové revoluci a po měnové reformě.

2. Úplnost. Hospodářskou situaci národního podniku a zdatnost jeho vedení snažte se prokázat jen kusými číslicemi. Tím svádíte mnohého čtenáře na nesprávnou cestu, která nemusí Vám být příznivou. Bylo by omylem se domnívat, že tím zastavíte šeptandu; český člověk se po 6 let učil číst mezi řádky a je nedůvěřivým ke kusým a příliš optimistickým zprávám. Věřte mi, že byste posloužil dobré věci, kdybyste prosadil, aby vedení národního podniku uveřejnilo úplné číselce, tak hezky po pořádku, jak bývá zvykem, celou stranu Dal a celou M á d á t i. Vždyť jste toho názoru, že není nic špatného, co byste museli skrývat. Nezlepšíte důvěru veřejnosti ve zlínskou práci, když tato zjišťuje, že ztrácíte pochodeň pokroku v technických věcech (perlonky) a že ve zveřejnění hospodářských čísel znárodněného podnikání jste byli předstížení Živno- a Pragobankou i Československými keramickými závody. Dovolují si Vás požádat o úplné číslice.

3. Kritické zhodnocení čísel. Mrzí mne, že jste se nepokusil o analýzu zveřejněných čísel a že jste se nesnažil najít vhodný měřítko, které by srovnáním ukázalo, v čem jste lepší nebo horší. Nespolehejte na jejich mnohacífernost, vždyť v hospodářství snad ani neplatí absolutní hodnocení „dobré — špatné“, ale jen srovnání, vyjádřené „lepší — horší“. Domníváte se, že je obtížným najít takové měřítko? Poradím Vám. Uveřejněte předválečná čísla liberalistické zlínské éry, řekněte, která z nich považujete za špatná a ta dobrá srovnějte s dnešními. Zveřejněte staré bilance, sdělte s veřejností i takovou obyčejnou batovskou týdenní rozvahu v okamžiku, kdy národní správa přejímala vedení podniku, a pochlubte se roční uzávěrkou pro rok 1945 a 1946. Zhodnoťte tato čísla kriticky, řekněte, v čem vidíte svůj úspěch a připojte i výhrady tak, jak mužně a řekl bych chlupsky odhodlaně učinil generální ředitel Československých keramických závodů Dr Charvát.

Dovolíte-li, pokusil bych se o částečnou analýzu některých Vašich čísel. Částečnou proto, že jste projevil zdržlivost v množství zveřejněných hodnot a protože sám nedispонуji všemi potřebnými informacemi. Pozastavuji se především nad Vašimi údaji o ziscích. Píšete, že národní podnik Baťa vykazal

za rok 1945 bilanční ztrátu	Kčs 250 mil.
za rok 1946 zisk	Kčs 154 mil.
a pro rok 1947 odhadujete, že překročíte předpokládaný zisk 160 mil. Kčs. Tedy pro první pololetí byste překročili poměrnou částku asi	Kčs 80 mil.
z čehož vyplývá dohromady ztráta	Kčs 16 mil.

Je možné, že podle Vašich čísel bude ztráta o něco menší, ale asi takovýto je na papíře výsledek dvou a půl roku zlínského hospodaření, z čehož dva roky a dva měsíce jsou z činnosti národní správy a národního podniku. Jistě sám nemůžete ztrátu nazvat úspěšnou, protože v někdejším Zlíně i vrabci cvrkali o velkých ziscích Baťa, a. s. Při hodnocení těchto zisků nemohu však pominout dva velmi důležité faktory:

a) Kdysi ceny tak zvaných chlebových druhů obuvi byly hluboko pod třetinou dnešních odpovídajících druhů. Bude vyžadovat asi hodně potu a námahy, aby baganče s gumovou podešví, tedy pracovní obuv pro sociálně nepotřebnější, stálo $3 \times 29 \text{ Kčs} = 87 \text{ Kčs}$, a odpovídající druh s koženou podešví $3 \times 39 \text{ Kčs} = 117 \text{ Kčs}$. Srovnějte s dnešními intervenčními cenami oněch druhů obuvi a neupřete, že cenový rozdíl mezi nimi je dalším zdrojem zisku, který by se měl projevit v bilanci, nebyl-li by ovšem stráven jiným způsobem.

b) Je všeobecně známo, že výsledky za rok 1945 a 1946

jsou u mnoha podniků silně ovlivněny zisky, které jim — a zdůrazňuji bez práce — vyplynuly z rozdílu cen v důsledku měnové reformy. Zlín mezi ně patří. Výsledky za uvedená léta u takových podniků jsou součtem tohoto zisku s provozním nebo rozdílem mezi ziskem z cenového zvýšení a provozní ztrátou. Jak lze asi zrekonstruovat ony hodnoty pro Vaš národní podnik?

Uvádíte, že jste měli v roce 1945 skladem zboží a surovin za 1.102.000.000 Kčs. Jelikož neuvádíte, ke kterému datu, vybírám ono, které je Vám nejpriznivější. Je jím 31. XII. V této době část skladu byla nakoupena za nové ceny, tendence hodnoty skladu podle Vašeho tvrzení byla stoupající. Poněvadž prodej obuvi za nové ceny byl povolen vyhláškou NÚC s platností od 1. XII. 1945 a Vaš obrát za rok 1945 dosáhl 1.25 miliardy (v otisku Vašeho dopisu je asi chyba), lze předpokládat, že převážná část uvedeného skladu byla z nákupu ve starých cenách. Nechtěli-li jste kryt část provozní ztráty za rok 1945 nadhodnocením skladů, hodnotili jste je, jak je obvyklé, v nižších cenách, v tomto případě v cenách požizovací a cenový rozdíl jste realizovali v roce 1946. Jelikož ceny byly zvýšeny nejméně o 100%, průměrem o 200%, musil realizovaný cenový rozdíl mnohonásobně převýšit Vámi vykázaný zisk 154 mil. Výsledkem této úvahy je, že jste, jsou-li Vaše údaje správné, pracovali i v tomto roce s provozní ztrátou.

I ze srovnání dalších čísel vychází najevo, že provozní ztráta, i na zlínskou velkorysost, byla velká a že jste ji kryli převážně v roce 1945 nadhodnocením skladů podle nových cen.

Ve svém dopise uvádíte jako úspěch, že se Vám ve dvou podstatných položkách podařilo zlepšit majetkovou situaci podniku. Sklady zboží a surovin jste zvýšili do r. 1947 o 971 mil. Kčs a do začátku II. pololetí téhož roku jste splatili provozní úvěr ve výši 331 mil. Kčs. Podle toho se majetek národního podniku zvýšil o 1.302 mil. Kčs, poněvadž se sám nezmiňujete o tom, že by v jiných položkách se snížil. A nyní se naskytá otázka, z čeho jste tento rozdíl uhradili. Nevzdali-li jste jiné závazky, nebo nezmensili-li jste jinaký majetek, mohli jste uvedenou částku opatřit ze zisku. Neprojevil-li se tento obnos ve zmíněném období v bilanci jako zisk, ta je mírně ztrátová, byl pravděpodobně stráven. Snad provozní ztrátou, protože otázka válečných škod není dosud rozhodnuta a tudíž Vámi asi není zúčtována. A výše této provozní ztráty? Patrně nebude o mnoho nižší nežli zmíněný obnos 1.302 mil. Kčs. Patrně jste ani nezvýšili objem skladů, nýbrž jen početně v důsledku měnové úpravy zmnožili jejich hodnotu. Bohužel k takovým důsledkům vedou Vaše kusá čísla.

Velmi rád bych se zmínil i o výši předpokládaného zisku v letošním roce. Podle Vašeho odhadu bude spíše vyšší, nežli předpokládáte, t. j. 160 mil. Kčs. Uvážíme-li, že akciový kapitál Baťa, a. s., činil asi miliardou Kč, byl by zisk z tohoto původního kapitálu 16%. Jestliže jste neměli stravovat podstatu, měl by se podle cenového indexu snížit asi na třetinu, aby jeho objem zůstal zachován. Činil by asi 5,3%. Byl-li svědomitě vypočten a odpovídá-li objemu vykonané práce, byl by opravdu úspěchem. Byl by spíše vyšší, než by mohla dnešní naše socialisující společnost připustit.

Státní rozpočet na rok 1947 počítá s výnosem znárodněných podniků. Největší příspěvek má přinést kožedělný průmysl — 891 mil. Kčs. Je to úctyhodná částka a Zlín by se na ní měl podílet větší polovinou. A opravdu teprve dodatečně z denního tisku se dovidám ze správy představenstva Československých kožedělných závodů, že zlínský národní podnik vykázal za první pololetí zisk 430,4 mil. Kčs. Je opravdu těžko se vyznat v těchto číslech, když zisk podle zlínských a pražských propočtů se liší jen o maličkost, 350 mil. Kčs za půl roku. Opravdu je těžko požadovat po obyčejném občanu, aby tak rozdílným číselům důvěřoval. Nicméně ukázalo-li by se, že číslice vzdálenějšího generálního ředitelství znárodněného kožedělného průmyslu je správnější, než hodnota bližšího podnikového ředitelství, bylo by třeba konstatovat, že 80% a více z původního akciového kapitálu není ničím jiným, nežli vykořisťováním spotřebitele; a všichni spotřebitelé tohoto státu by se měli bránit tomu, aby se obuv, neluxusní potřeba nejširších lidových vrstev, stala předmětem novodobého vykořisťování.

Promiňte mi, že pomínu Vaše čísla exportu a přidřím se oněch, která národní podnik uveřejnil ve formě inserátu.

Obsahují totiž export obuvi. Činím tak proto, že mám srovnatelné číslo pro export obuvi z ČSR (téměř výlučně Baťa a. s.) nikoliv celkový export fy Baťa a. s. V roce 1937 bylo vyvezeno 20,5 mil. párů obuvi za celkem 357 mil. Kčs. Zlínský podnik vyvezl v roce 1945 za 155 mil. Kčs obuvi, v roce 1946 za 393 mil. Kčs, v I. pol. 1947 za 420 mil. Kčs. Poslední „Hospodář“ se snaží vyčíslit index, jímž by bylo možno srovnat k dnešním hodnotám objem vývozu s předválečným. Dochází k číslům asi 400 až 600%. Spokojíme-li se střední hodnotou 500%, byly by hodnoty objemově srovnatelné s rokem 1937 tyto: v roce 1946 79 mil. Kčs, v I. pol. 1947 84 mil. Kčs. Přesná čísla, která by jistě zajímala veřejnost, má v rukou Zlín. Průměrná cena exportovaného páru obuvi v roce 1937 byla pouhých 17,50 Kč. Odpovídá-li nynější export složením druhů obuvi předválečnému a je-li průměrná cena jednoho páru 77,50 Kčs, jsou nahore uvedena čísla správná. Je-li průměrná cena exportovaného páru nižší, je třeba je zvýšit a naopak. Souhlasí s oficiálním Hospodářem, který jiným porovnáním dochází k poznání, že mezi jinými také průmysl kožařský a gumárenský nejsou v exportu v čelnější pozici, která by odpovídala jejich předválečnému významu.

Ještě na jedno hospodářské číslo bych si dovolil upozornit. Oslepujete čtenáře, sypete-li jim do očí písek miliardových obrátů. Výkonnost zlínské organizace byla v tom, že dovedla opravdu rychle obracet peníze. Nebylo to nemožné. Nejjemnější telecí box vyrobil zlínský koželuh za 18 pracovních dnů, pěkné ševro za 25 dnů, podešve za 30 až 40 dnů a masťnou kravinu jeho božanský konkurent za 30 pracovních dnů. Ve válce sabotážně prodloužená doba výroby obuvi kožené i gumové nepřekročila 8 dnů. Sklady obuvi ve Zlíně i v prodejních se měly obrátit každých 6 týdnů. Není divu, že někdejší Zlín obracel v podniku uložený kapitál několikrát do roka.

Uvážíme-li, že Vámi udané obraty pro srovnání s předválečnými poměry je nutno dělit oficiálně 3, já však odhaduji, že nahore uvedené číslo pro export (t. j. 5) bude lépe vystihovat skutečnost, potom počet obrátů kapitálu poklesne tak, že se musíme domnívat, že se ve Zlíně i ten nenáviděný kapitál nějak zrevolucoval, že se naučil za okupace tak dobře sabotovat, že nemůže na protektorátní manýry zapomenout. Ze se nechce hýbat, obracet a tím sloužit nejširší veřejnosti alespoň tak, jako to činil dříve. Snad je částečná příčina i v tom, že uvnitř závodu většina lidského snažení a lidské energie se obracela v práci — a na politikaření nezbyvalo času a nebyl o ně zájem. Dnes se zdá, že u mnoha zlínských pracovníků je tomu naopak.

A nakonec mi dovolte srovnání technických údajů o výrobě. Je to honosné 107%, 117% ve výrobě dvouletého plánu obuvnických dílen. Honosné v době, kdy baťovské plánování je umocněno plánováním státním. Jsou to úspěšná čísla, ale mámám, které marně sháněly dětské botičky, stály na ně nedávno v dlouhých frontách, se tato čísla nakonec jeví jen čísly. Nic více, nic méně.

Jak se jeví výroba obuvi národního podniku ve srovnání s předválečnou výrobou? Poněvadž nemohu posloužit přesnými čísly, pokusím se o přibližnou rekonstrukci z čísel, která mám po ruce.

Především vyčíslim dnešní podíl národního podniku Baťa na celkové obuvnické výrobě. Z čísel, zveřejněných v denním tisku, oohužel nelze vypočítati výrobu, kterou dvouletý plán předepsal obuvnické výrobě. Při bližším srovnání se totiž ukazuje, že tato oficiální čísla navzájem nesouhlasí. Tak na př. pan ministerský předseda v novoročním projevu, jak jej zveřejnilo ministerstvo informací, uvedl, že dvouletý plán v koželuhárně a gumárenském průmyslu počítá v měsíci lednu s výrobou 2,918.000 párů obuvi. Při zveřejnění výsledků dvouletého plánu za měsíc leden však dvouletý plán počítal s výrobou 3,244.674 párů obuvi. Nevím, kdo měl pravdu a proč je třeba provádět takovou akrobacii s čísly. Konečně za měsíc červen zveřejněné výsledky mlčí o výrobě gumové obuvi. Tak mi nezbývá než předpokládat, že dvouletý plán pro období leden až červen počítal s 50 % výroby, již předepsal zákon č. 192 ze dne 25. X. 1946. § 2 (odst. k) tohoto zákona nařizuje vyrobti v roce 1947 celkem 45,520.000 párů obuvi, takže na první pololetí by připadlo 22,760.000 párů obuvi. Národní podnik zveřejnil, že vyrobil v této době 16,3 mil. párů obuvi při plnění 107 a 117%. Z toho lze propočtem zjistiti, že dvouletý plán Vám předepsal výrobu 14,6 mil. párů obuvi, čili asi 68% celostátní obuvnické výroby.

Lze předpokládat, obdobně s koželuhskou výrobou, že dvouletý plán rozdělil spravedlivě úkoly podle skutečné předválečné výroby a že tedy i v roce 1937 Baťa a. s. vyráběla 63% tehdejší výroby. Podle svých zkušeností považují tato čísla za přiměřená.

Výroba i spotřeba v posledních předválečných letech byla velmi dobře vyrovnána. Spotřebu ČSR lze odhadnout ze statistiky roční spotřeby obuvi na hlavu obyvatele. Zlínští ševci byli hrdí na to, že ČSR byla v této statistice ve světovém pořadí hned na druhém místě. Považovali to převážně za svůj pracovní úspěch. Na první místě byla USA s roční spotřebou na hlavu obyvatele 3,7 páru obuvi. Následovala ČSR s 3,2 páry obuvi, z čehož bylo 2,5 páru obuvi kožené. Pak byla Austrálie (3,0), Kanada (3,0), Zéland (2,7) a teprve potom další evropská země Belgie (2,5). Měla-li předmnichovská republika 15 mil. obyvatel, spotřebovali její obyvatele 48 mil. párů obuvi. K tomu je třeba přičísti export, jak je nahore uvedeno, 20,5 mil. párů obuvi, takže celková spotřeba a velmi pravděpodobně i výroba ve zmíněném roce byla 68,5 mil. párů obuvi. Připadlo-li na Zlín 63%, vyrobila Baťa a. s. 43 mil. párů obuvi. I tuto číselnici považují za přiměřenou, možná, po srovnání s oněmi, které byly zveřejněny v tehdejších zlínských časopisech, spíše o málo nižší, než byla skutečnost. Podle tohoto propočtu by národní podnik Baťa vyrobil v prvním pololetí letošního roku jen 71% párů obuvi, měřeno výrobou z roku 1937. A ponechávám trpělivému čtenáři, aby si sám posoudil, jak jsou Vaše pracovní úsilí a výrobní výsledky úspěšnými.

Vám v úctě oddaný

D r i n k

Vážená redakce!

Na zlínském případě se potvrzuje, že je na čase, aby se ministerstvo průmyslu začalo vážně zajímat o osud Baťova dědictví, jehož cíferné úspěchy mohou sice zaslepovat neodborníky, ale při odborném rozboru se rozplývají a budi dojem propagatních triků. Nado se dostala otázka věcné pravdivosti projevů ze závodní kuchyně do nejhoršího světa mluvčím nár. p. Baťa dr. Pejbovským, který tu napsal článek fečnický mistrovský, ale jinak po všech stránkách pochybný. Kdyby se mělo soudit o všem stejně, jako o nebetýchce nepravdě v popírání ankety na změnu názvu Baťa, pak by to bylo s jeho argumentací opravdu žalostné, i když jeho funkce jakéhosí ministra propagandy jej leccjak svádí. Akademicky graduovaný člověk má jisté povinnosti k pravdě.

Je třeba se ještě jednou vrátit k tomu tvrzení dr. Pejbovského, že neexistuje vážného, seriosního dokumentu, aby mohl Mareš dokázat, že někdo »přý« chtěl z označení národního podniku Baťa vymýtiti jméno »yřana a kapitalistického vyřiducha Tomáše Baťa«. Bylo už na těchto stránkách dokumentárně prokázáno, že kromě pana doktora ví o této skutečnosti celá republika. Tvrzení on opak, mohlo by se snad na jeho omluvu říci, že na tuto obecně známou věc zapomněl v záplavě jiných hodnotnějších starostí té převratné doby. Ale co říci tomu, že všechny ty návrhy a jejich přezkoumávání se soustřeďovaly v úzkém jinak oddělení dr. Pejbovského, který tenkrát vedl psychotechnické oddělení! Jak musí být ohromen každý slušný člověk, který se po těch litaních o tom, že vlastně nic nebylo, doví, že právě těch několik zaměstnanců, podřízených dr. P., po dlouhé týdny třídilo návrhy na změnu názvu firmy podle vhodnosti do několika skupin, v nichž pak je seřazováno podle abecedního pořádku, číslovalo a hodnotilo. Ze pak na náhlet veřejnosti musela být řádně vyhlášená soutěž stornována, a urgující zájemci, kteří se domáhali uvědomění o výsledku soutěže, zůstali bez odpovědi...

Tak celý tento proces se, prosím, dál pod dozorem a za vedení dr. P. a tento člověk dnes říká celé čs. veřejnosti do očí, že se nic nedělo! Lidé zlatí, kde to jsme, co to všechno musíme strpět od lidí, kteří mají k publikaci svých »pravd« neomezené možnosti, a kdo to vede dnešní Studijní ústav ve Zlíně?!

A to se musí nechat M. Mareš od takového člověka vypekovat za to, že měl tu smělou představu tohoto Zlína předložit k posouzení veřejnosti! Ale vždyť přece ty podniky jsou národní, ne několika nových mocipánů, a máme všichni právo vědět o nich pravdu. Proto teď o nich mluvíme! Čím dál tím více pak je vidět, že problém Zlína je problém nových osobností. A v tomto případě jde o lidi KSC. Proto by bylo moudré, aby se strana nad vhodností některých svých lidí opravdu zamyslíla. Tento případ nad slunce jasněji mluví, že straně škodí. Snad i členové KSC čtou své fundamentální knihy a hodlejí se jimi řídit. Nemají-li snad náhodou po ruce Dějiny Věsvazové komunistické strany bolševiků, upozorňuji je na překrásnou pasáž z Lenin a jiných theoretiků v této knize a pro náš případ jim ocituji jen kratičký paragraf ze str. 333.:

»Strana je nepřemožitelná, nebojí-li se kritiky a sebekritiky, nezastírá-li chyby a nedostatky své činnosti, učí-li a vychovává-li kádry pracovníků na chybách, spáchaných při stranické práci, dovede-li závčas své chyby napravit. Strana hyne, za-

tajuje-li své chyby, utulívá-li choulostivé otázky, zastírá-li své nedostatky falešným vytrubováním, že je všechno v pořádku, netrpí-li kritikou a sebekritikou, propadá-li samolibosti, oddává-li se samochvále a začíná-li spočívat na vavřínech...»

Tyto zásady VKS naprosto určitě květnový komunista dr. P. Mezná, ale mělo by je znáti vedení strany a podle nich se řídit, má-li opravdu vážnou snahu poslouchat svých proroků a učit se z jejich jistě nelehce nabytých moudrostí. Strana by neměla dovolit svým intelektuálům blamovat sebe i ji. Prostý poctivý člen ve straně by jistě takové věci proti zdravému rozumu nedělal. Nakonec to není nic jiného, než hrubá urážka vlastního členstva. Vymeďte si v domácnosti a bude v našem politickém životě o mnoho krásněji, protože s čistými a opravdovými lidmi je radost jednat, ať patří do kterékoliv strany.

K. V.

Morzakultura ve Zlíně

Otevřený dopis panu dr. G. Kozákovi!

Napadl jste v »Dnešku« a ve »Zdaru« můj »Výlet do Botostroje«, který je otiskován v časopise »Tep«. Máte jistě plné právo kritizovat a být po svém rozhořčen nad mým psaním, a zvlášť jako člověk, která nemá ve zvláštní oblibě nás komunisty. Máte jistě plné právo se obávat o mravní úhonu mládeže, která by snad můj »Výlet« dostala do rukou a četla. Snad, pojdě Vás, není opravdu vhodné jen tak všechno psát do denních listů, nebo do týdeníku, jakým je »Tep«. Jedno je však jisté, že i knižní vydání »Výletu« by se mohlo docela lehce dostat do rukou mládeže, a pak, podle Vás, působit mravní zkázu. Prostě ani knihu neuhlídáte, připouštíte-li ovšem, že by knižní vydání bylo přijatelnější. Chtěl bych však krk vsadit, že je dost dětí, dospívajících, které si jedním dechem někde v koutku přečetly třeba i takového »Švejka«. I když naprosto nechci srovnávat.

Ale o to všechno se ani tak nejedná. Jde spíš o to, jak jste tento, přece jen do jisté míry »literárně kritický útok« provedl. O ten způsob se jedná. Především jste vytrhl z textu určitou pasáž, aniž byste alespoň zkráceně uvedl obsah, o čem se v tom »Výletu« jedná. Víte zajisté dobře, že jsem se chtěl ve »Výletu« vypořádat se všemi těmi nepravdami a sensacemi kolem Zlína, ve všem těmi často žalostně ubohými útoky proti znárodněnému podniku Bata, že jsem chtěl ukázat, jak často lidé, kteří dovedou kritizovat dělníka pro několik hltů slivovice, jako by to byla zkáza a celonárodní úpadek morálky, zaviněný znárodněním, novou svobodou, zatím co třeba ještě téhož dne navědomě se tíží kritikou zpíjí do nemoty a dělají »psi kusy«, jak se lidově říká.

A zde jsme u kořene věci. Vy jste vytrhl pasáž, ve které ličím právě tyto opilé měšťáky, jak řadí a co všechno provádějí. Při tom však jste neuvedl, jak byla tato pasáž zasazena do celku. Zato však jste celý smysl tohoto mého závěru obrátil vzhůru nohama, když jste hned pod zmíněným citátem uvedl následující poznámku: »Zlinská veřejnost skutečně poznává v některých veličnách, které jsou shora zmíněným stylem líčeny, některé z soudobých zlínských mocipánů, o kterých se proslychá, že vystupují takovým způsobem...« Tuto poznámku jste připojil i přesto, že v těchto opilých »výletních« do Botostroje ličím výslovně ředitele a tajemníky, měšťáky starého typu. A to je právě od Vás to nepěkné a nesprávné.

A ještě na něco bych chtěl poukázat. Když před lety vyšla moje kniha »Botostroj« a byla zabavena, udělal to Jan Bata obdobně, jak jste to teď udělal s tím »Výletem«. Vy sám. Vytrhl z textu určitá místa a kázal je servírovat čtenářstvu. Na příklad: »Takový malíř, tomu nalít flašu, babu postavít na stupínek, svléknout a malovat« (str. 132). »Bože, bože, a ona by ta hovada foukala« (str. 164). »Nazrát dostane každý, a kdo je jiného názoru, než my, dostane po tlamě« (str. 269). Atď. Docela jako bych já za to mohl, že tak svého času v Botostroji mluvili paní šéfové. To všechno ovšem, takto vytrženo z textu, Jan Bata potom uvedl jako důkaz, že Botostroj je pamflet, urážející »lidskou mravnost a stud«, a že je to doslova »záchoďní žumpa«. Zatím co ovšem na druhé straně představitel českého kulturního života, včetně Josefa Hory, Emila Svobody, A. M. Piší, Karla Sezimy atď. postavili se za »Botostroj«. Chtěl bych Vám, pane doktore, jen ještě připomenout, že byste zmíněným způsobem mohl docela dobře i z bible vytrhnout několik takových míst, možná i drastičtějších, a přece byste snad nechtěl tvrdit, že bible je pornografie.

Nic víc, než právě toto nesprávné a nenávistné referování, to je právě ono, co člověka nejvíce mrzí na lidech. Nelze přece jen tak hned něco nazvat »záchoďní žumpou« a »morzakulturou a pornografií«. Setkali jsme se v těchto dnech osobně, ovšem jen čirou náhodou. Jestliže Vám teď píši, činím tak z čiré pověby informovat čtenáře opět trochu po svém.

T. Svatopluk, Zlín

Co sa nám na Čechoch nepáči?

Vážená redakce,

Dovoluji mi několik poznámek k článku »Co sa nám na Čechoch nepáči?«, uveřejněnému ve 25. čísle Dnešku.

Pan Myjavas rozdělil svůj článek na čtyři části a první z nich nadepsal »Češi — egoisti v státnom živote«. Za český egoismus mohli Slováci právem považovat za první republiky to, že jim bylo

odpíráno zastoupení ve vysokých státních úřadech, v armádě atd. Těmito skutečnostmi bylo také nejvíce operováno ve slovenských stížnostech na poměry v první republice, a byly to stížnosti oprávněné. A teď se Slováci a Češi ke svému velikému překvapení dovedí z pera pana M., že se za první republiky český egoismus neprojevoval, že se ve státním životě začal projevovat až roku 1945. Pan M. si stěžuje, že Češi připouštějí možnost existence jakéhosi českého státního útvaru v případě, že by se Slovensko od Československé republiky odtrhlo, a že se dokonce odvažují tvrdit, že by Češi tuto státní rozuku přezili s menšími škodami než Slováci. K těmto úvahám musil by se vyjádřit především národohospodářský odborník a tím nejsem ani já a jistě jím není ani pan M., jinak by ho toto tvrzení nemohlo tolik pohoršovat. Není konečně nejdůležitější věcí, jak by se po případné rozluce státu utvářily poměry české či slovenské. Za důležitější považují zjištění příčin, vedoucích ke vzniku takových úvah. Češi si státní rozuku přáti nemohou. Už proto ne, že mají tragické zkušenosti z let 1939 až 1945. Slovenské zkušenosti z těchto let jsou lákavější a na Slovensku v mnohých hlavách dodnes straší přízrak »Slovenského štátu«. Z těchto důvodů považoval i pan prezident za potřebné říci na adresu Slováků několik velmi vážných varovných slov. Český národ byl ve své obrovské většině ochoten setrvat na tradici jednoho národa československého, na Slovensku stoupenci myšlenky jednoho národa byli označováni za zrádce. Viditelným výrazem rozdílného názoru na jednotu státu je použití národních praporů. Na Slovensku nesmějí vést státní praporek na veřejných budovách chybět praporek slovenské (není bezpříkladná příchuť, že v Čechách je vyvěšení trikolového praporu jako připomínky neblahých dob protektorátních zakázáno!), kdežto v Čechách by pan M. český červenobílý praporek hledal s velkými obtížemi. Čechům stačí jeden parlament a jedna československá vláda; Slováci potřebují ještě vlastní vládu a vlastní zákonodárny sbor. Mohl bych ještě pokračovati, ale uvedené příklady snad postačí, aby byl n y n ě j š í český egoismus ve státním životě postaven do pravého světla.

Nejsem komunistou, ani činitelem ministerstva informací, ale výtky pana M. nejsou v tomto případě na místě. Pravomoc mnohých československých ministerstev rovná se na Slovensku nule. »Mám na Slovensku takovou pravomoc jako v Siamu«, vyjádřil se o tom jeden z ministrů. Z těchto ministerstev stala se tím jakási česká pověřenecy se všemi z toho plynoucími důsledky. Národ československý přestal existovat z vůle Slováků. Jestli se teď objevují i stinné stránky tohoto kroku, jsou Češi obviňováni neprávem.

S druhou částí článku pana M. souhlasím. Buďte nemějte býti košická dohoda uzavřena, nebo má být plněna. Existuje ovšem ještě třetí možnost; aby totiž byla revidována. Bylo-li uzavření dohody strategickou chybou, dopustila se této chyby vláda a nelze z ní vinit český národ. Vždyť košická dohoda byla s české strany velmi brzy kritizována a byl dokonce vysloven názor, že vláda vračející se z emigrace nebyla oprávněna tuto dohodu uzavřít.

Třetí část svého článku vyplnil pan M. útoky proti českým komunistům. Ale mezi slova Čech a komunistu není možno položit rovnítko. Nebylo to možné ani r. 1945, ani po volbách a tím méně je to možné dnes. Pan M. vůbec rád zevšeobecňuje. Píše mezi jiným: »Češi ako celok išli do druhého extrému a celý národ ovládl ekysí sociálny mysticismus. Všetko sa chcelo znárodňovať, iný svetozázor mal byť rozhodujúci a jedna politická strana mala prevziať moc...« »Češi zabudli na Masaryka.« To je vědomé skreslování skutečností, které je tak zřejmé, že je zbytečné s ním polemizovat.

Konečně v závěru poukazuje pan M. na to, jací jsou Češi špatní psychologové. Ano jsou! Sám jsem byl svědkem několika případů, kdy čeští návštěvníci vzbuzovali svým chováním, mírně řečeno, nechuť a obdivování jsem při tom sebeovládání Slováků. Tyto případy je třeba nazvat pravým jménem. Špatná psychologie je označení příliš mírné. Ale současně je třeba vymýšlet se do postavění lidí, kteří šest let neviděli kávu nebo v nejlepším případě z směsných gramových přidělech a najednou mají možnost koupiti si ji množství skoro neomezené. Takoví lidé sotva budou před koupí uvažovat o psychologických následcích. Nechtějí obhajovat velkošmelgáče, kteří patří za mříže, ale nelze nevidět, že to je právě nejnedotný distribuční systém, který šmelinu podporuje, ne-li vůbec umožňuje.

Vyvrcholením celého článku pana M. je jeho několik posledních vět. »(Češi) pochopitelně si tento (československý pomer) vyvetlovali tak, ako bezvýhradnú službu Slovákov privilegovaným Čechom.« To jsou slova psaná žlučí, která jen podtrhují celkové záporné stanovisko. »Najhrôznejšie pri tom bolo to, že každý výrok jednotlivca generalisovali a podľa toho súdili o slovenskom národe«, stěžuje si pan M., ale sám se této nejhrôznejší věci — generalisování — dopouští v každé druhé větě.

Ano, stálo by za to, věcně, bez politickostraničké tendence a osobních pohnutek psát o československém poměru. Tato základní pravidla měl si však pan M. napsat do čela článku a ne až na jeho konec.

Václav Půlný

Ohrožená matematika

Vážení pane redaktore,

dovoluji si Vám poslati tuto poznámku na obranu »Ohrožená matematika« z 23. čísla Dnešku.

Je pravda, jak píše autor článku, že každý tercián pozná, že

$\frac{(x+n) \text{ tun uhlí}}{(y-m) \text{ obyvatel}}$ je větší než $\frac{x \text{ tun uhlí}}{y \text{ obyvatel}}$

Opatrný matematik by ještě dodal „pro n a m kladné.“
V našem případě značí n poválečný přírůstek těžby, m úbytek obyvatel. Platí-li svrchu uvedený vztah, máme nyní k dispozici pro jednoho obyvatele více uhlí než před válkou a přece je nedostatek uhlí a nikdo si regulérně nemůže koupit, kolik potřebuje. Je tím ohrožena matematika?

Není! Neboť hořejší poměry by bylo lze srovnat jen, zavedeme-li do počtu ještě jednu veličinu z (ideální tovární jednotku, která spotřebuje tolik, jako průměrně jeden občan) a zvýšení počtu těchto jednotek po válce, které označme třeba p .

Potom budou ty dva poměry vypadat trochu jinak:

$\frac{x+n}{(y-m)+(z+p)}$ bude státi proti $\frac{x}{y+z}$ před válkou.

O těchto poměrech však už neřekne ani tercián, ani matematik na první pohled, který je větší, neboť tady záleží na vzájemném vztahu m a p , z nichž $-m$ je záporné, n a p může samo o sobě být buď kladné nebo záporné, zvětšila-li se těžba, či poklesla a zvýšila-li se spotřeba průmyslová, nebo snížila-li se.

Z prvně uvedených poměrů vyplývá též fakt, že těžba může tak dlouho klesat (n záporné), až n dosáhne velikosti $n = \frac{x}{y} m$.

Pak, s ohledem na pokles obyvatelstva, by bylo k dispozici na jednoho obyvatele stejné množství uhlí jako před válkou.

Doufám, že tím je matematik opět mimo nebezpečí. V matematice je třeba vzít do počtu všechny veličiny, nejen některé, které se hodí, to se dělává v politice a pak v jedné odrůdě matematiky, která však s touto královskou vědou má společné jen to vypůjčené jméno, v matematice volební.

S veškerou úctou

Ing. Ant. Hokeš

Vážená redakce!

Matematika není ohrožena, ani neselhala, neboť z rovnice pana Valdemara Peška vyplývá, že počet knih za rok na jednoho obyvatele ČSR, případně kilogram uhlí na obyvatele musí být v roce 1947 větší nežli byl před deseti lety, a to také je. V roce 1937 byla podle Elektrotechnického obzoru spotřeba elektřiny na obyvatele u nás za rok 262 kWh, v roce 1947 se odhaduje na 450 kWh ročně, tedy téměř dvojnásobek. Spotřeba uhlí v roce 1937 byla asi 35 milionů tun, v roce 1946 asi 37,5 milionu tun. Přesto, jak všichni víme, uhlí i elektřiny je dnes nedostatek, zatím co před deseti lety byli jsme zdánlivě v nadbytku. Jak ty zdánlivé rozpory vysvětlíme? Pan Peška naznačuje, že by se snad mohlo jednat o nějaké nové, snad goebbelsovské kWh nebo tuny. Není tomu tak. Vývoj se totiž nezastavil roku 1937, jak si to u nás někteří představují. Šel dál a nároky obyvatelstva vzrostly. V roce 1937 bylo elektrifikováno asi 71 procent našich obcí, dnes je to asi 75 procent, a ve dvouletce dalších 1350 obcí dostane elektřinu. Ale i v obcích již dávno elektrifikovaných přibýlo nových konsumentů a starí také zvýšili svůj odběr. Snad by se pan Peška mohl podívat i na svůj vlastní účet za elektřinu v roce 1937 a srovnat jej s nynějším, ovšem jen pokud jde o odebrané kWh. Rolníci zastavili žetouny a nahradili je elektromotorem. Přibýlo domácích vodárníček. V městech přibýlo výtahů, prodloužily se trati tramvají, vzrostla hustota dopravy, ale přibýlo i vysavačů prachu, vařičů a elektrických žehliček. Vzrostl odběr průmyslu, přibýlo telefonů a také počet posluchačů rozhlasu vzrostl velmi prudce. Dr. Středa uvádí v jedné své studii, že v roce 1937 spotřebovaly naše domácnosti pro osvětlení 190, pro jiné spotřebiče 66 a pro rozhlasové přijímače 25 milionů kWh. Je to celkem 291 milionů kWh z celkové výroby asi 4 miliardy, tedy asi 7 proc. Data novější nemám. Je však známo, že počet posluchačů rozhlasu je asi 1.800.000 proti 900.000 v roce 1937, a že tedy také odběr jejich přijímačů bude asi dvojnásobný. Podíl domácností je podle jiných autorů asi 10 procent celkové výroby, a je ho tedy možno odhadnout asi na 670.000.000 kWh v roce 1947, tedy více nežli dvojnásobek roku 1937. Jen pro informaci bych ještě uvedl, že podle diagramu energetických závodů čs., který byl na výstavě v Bratislavě, je v roce 1947 asi toto rozdělení celkového odběru elektřiny: drobní konsumenté 1400, doprava 160 a průmysl 4649 milionů kWh.

Elektřina má přitom jednu velmi nepěknou vlastnost, a to, že se nedá vyrábět do zásoby, ba dokonce se vyrábí v tomtéž okamžiku, kdy se i spotřebuje. Elektrárna a síť je proto nutno dimenzovat na toto největší, t. zv. špičkové zatížení, které nastává na příklad v zimě ráno, kdy pracují továrny, jezdí tramvaje, svítí domácnosti i školy současně. V jiné době, na příklad v noci, je odběr nepatrný, zařízení je nevyužito, ba dokonce u vodních elektráren je na příklad nutno nechat vodou neúžitečně přepadat. V dobách špiček dochází pak k nucenému vypínání odběru, neboť nestačí výzvy k dobrovolné kázni a elektrárny při nejhorší vůli s dnešním strojovým vybavením na zdlouhá špičky nestačí.

Odběr elektřiny stoupl za deset let velmi podstatně. Jak to, že se to tak poměrně málo projevilo ve stoupaní spotřeby uhlí pro elektrárny? Jak to, že tady neplatí též jednoduchá úměra? Příčina je lepší využití tepla, neboť zatím co v roce

1929 byla u nás průměrná spotřeba uhlí 1.69 kg na 1 kWh, vystačili jsme v roce 1937 průměrně s 1.27 kg, a v roce 1946 s 1.1 kg. Co to znamená při miliardách kWh, lze zjistit jednoduchým vynásobením. Podle mínění vedoucích odborníků bude možno po vyřazení nehospodárně pracujících malých centrální snížit dále tuto specifickou spotřebu asi na 0.8 kg na jednu vyrobenou kWh. Prispělo též značně lepší využití vodních sil, neboť v roce 1945 získali jsme z vodní síly o 61 procent více elektřiny nežli v roce 1937.

Spotřeba uhlí je též vyšší. Souvisí to jednak s vyšší výrobou elektřiny, jednak s novou výrobou chemickou (Stalínovy závody). Jsou však ještě další důvody, jako špatný stav lokomotivního parku a tím vyšší spotřeba pro dráhy, je to také nižší kalorická hodnota dnešního uhlí, i když data statistik, jež jsem dříve uvedl, pracují s přepočítanými hodnotami.

Matematiku nelze ohrozit tím, že se neuváží všechny souvislosti při jejím užití. Jako věda exaktní platí stále, jen se jí stejně jako statistiky musí užívat opatrně a dávat pozor na všechny předpoklady a souvislosti nežli vyvodím závěry, neboť jinak dojdou k rovníkům sice jednoduchým, které však nemají nic společného se skutečností. Klasickým dokladem je známý příklad: Když jeden dělník vykope za 1 hodinu 1 metr příkopu, jak dlouho by kopal jeden metr tisíc dělníků? Jak se zdá, život příliš nemiluje zjednodušené rovnice. Proto opatrně se statistikami, čísly a rovníky. K. M.

Proč plakat?

Vážená redakce!

Konečně nám pan K. M. pověděl, k čemu je životní pojistka. Aby úředníkům pojištěným byla zaručena svoboda, hlavně však aby jim byl zaručen doživotní důchod z přemíjí pojistníků. Škoda, že pan K. M. neslyšel jednatele pojišťovny při sjednávání pojistky na život. Dověděl by se, že kapitál, uložený v životní pojistce, má účel zcela odlišný od kapitálu, uloženého ve spořitelně. Uslyšel by, že pojištění kapitál slouží především k zabezpečení vdovy a sirotků po smrti pojistníkově, k založení existence syna, k zajištění věna pro dceru, kdežto tělesaurace kapitálu pomocí životní pojistky je zjevem zcela mimorádným a ojedinělým. Co by tomu tak řekl pensista, jenž po celý svůj život ukládal svůj kapitálek do pensijní pojišťovny, pochopitelně v méně staré, kdyby se mu na prvního místo pense dostalo sdělení, že mu pojišťovna připsala na vázaný účet 2000 korun? Kdyby zásadní myšlenka, obhajovaná panem K. M. byla provedena do důsledku, pak by ani státní úředník nesměl pobírat svou pensí v nové měně. Když se však vyplácí všeobecně započatovací požitky v méně nové, pak prostý člověk nechápe, že kapitálek, sloužící tomuto účelu, pokud byl uložen v životní pojistce, je likvidován ve méně staré na vázaný účet. Proč plakat? Ze se nenašel úředník pojišťovny z míst vedoucích a nejvyšších, který by objasnil na patřičném místě účelové vklady u životních pojištěných a důrazně žádal výplatu pojištěných kapitálů v nové měně, místo aby trpně přihlížel takovémuto neblahému zásahu do životního pojištníctví, jímž by ztrátou důvěry klientely téměř zničen celý odbor životního pojištění.

Zdá se, že naše hospodářství spěje k tomu, aby byla vyloučena možnost shromažďování i nejskromnějších kapitálů. Pak však zůstává záhadou počínání pojištěných — národních podniků, které vynakládají na životní odbor velké kapitály ve formě platů úřednických a akvizitérských. — V plné účtě

Josef Škvor

Vážená redakce!

Tedy ještě jednou. Píše-li někdo redaktorovi, dokonce po delším rozmyšlení a přeje si to vidět otřeseno, pak je — myslím — jeho povinností, aby se napřed přečetl na věc, o které chce psát. Avšak pan K. S. má plně porozumění pro pláč nebohých babičky, kterou kdysi „přepadal“ zlý agent pojišťovny a už byla „chycena“ (kdy by tu nevzpomněl na Velkého zlého vlka?) na pojištění 2.000 až 5.000 korun, protože to byla babička chudá, a teď se dožila splatnosti. Nuže, pane K. S., ta babička buďto nebyla tak chudá, jak jí oceňujete, nebo plakala pro něco jiného, co vám neprozradila. Neboť kdybyste se byl před svou korespondencí informoval u kterékoliv pojišťovny nebo v ministerstvu financí, byl byste se dověděl, že již asi 18 měsíců pojišťovny mají finanční správu dovoleno proplácet splatné životní pojistky do výše Kčs 5.000.— v nových platidlech. Zvýšení této částky ministerstvo financí pojišťovným nepovolilo bez udání důvodů. Snad si myslelo, že kdo má pojistku vyšší, není takový chudák. Ostatně když je, ať žádá z důvodů sociálních, aby mu jeho takto vzniklý vklad ve starých platidlech byl uvolňován podle platných předpisů. Stejnou výhodu povodilo ministerstvo financí i pro vyřizování pojistných příhod z jiných oborů, byly-li přemie placeny ve starých platidlech. Je to tedy určitá výsada pojištěných, kterou nemají ani banky, ani spořitelny. A přece jen jsme neslyšeli o pláči strádálů, kteří si za celý život ustrádali do záložny pouhých 1.000 Kčs a ani ten si nemohou vyvednout, ale slyšíme o slzách pojištěnců. Není v tom opravdu trochu „farizejství“, jak vysadil globálně čtoucí pan Štok v mém dopise v předšlém čísle t. l. tam, kde v rukopise stálo trochu neobvyklé slovo „frázistství“?

Vám oddaný

K. M.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Boris Pasternak—Josef Hora

VLAŠTOVKY

*Nemají síl vlaštovky vešterní
zadržet modro chladu.
Dere se z hrdele, jež rozezná
a tryská bez souladu.*

*A není síly, jež by vlaštovky
vešterní
tam ve výši zadržela,
by slavnostní křik jejich
nezněl jí:
He, země, země uletěla!*

*Co, bile vřic v kotli křokotem,
prchá ta hašterivá vláha —
hleďte jen, hleďte — místa
nemá zem
na nebi, kam zrak sahá.*

Z knihy »Jesenia a Pasternak - Překlady jejich verše.

NOVÉ KNIHY

Augusta Šebestová:

LIDSKÉ DOKUMENTY

Augusta Šebestová, rozená Bezděková z Kobylí na Moravě, čestná členka VSM, zemřela dne 30. října 1933 v Brně jako jedenaosmdesátiletá skromná stařenka, s níž odešla jedna z posledních vzácných osobností z dob oněch nadšených, obětavých a houževnatých pracovníků staré generace, kteří konali na našem venkově nedocenitelnou průkopnickou práci budovatelskou: národně uvědomovací osvětovou i hospodářskou.

Vnější její život byl prostinný a co nejtěsněji spjat s její rodnou obcí, kde vystřídala svého otce v kupectví a poštmistrovství. Jen dvakrát opustila Kobylí, a vždy na nedlouho: po prvé, když ji krátké manželství s cukrovárenským účetním zaneslo do Velkých Pavlovic, a po druhé, když se roku 1912 uchýlila do Králova Pole, z něhož se však zase za války vrátila.

Rušnější byl její život vnitřní a její činnost veřejná, která vycházela zvládky z důkladného poznání nejbližšího okolí a z činnorodé snahy pomáhati všude, kde to bylo možno. Pronikavým pohledem pozorovala život lidu a své poznatky si pečlivě zapisovala. Původně jenom do pamětní knihy kobylišké na památku svým rodákům, ale později — na přání J. Klvaní a jiných národopisných odborníků — světila je také tisku, v němž na sebe nejvíce upozornila

Originalita není nic jiného než rozumné napodobování.
VOLTAIRE

VEČNÝ EPOS BALKÁNU

»Lidskými dokumenty« a jinými národopisnými poznámkami z několika jihomoravských dědin, vydanými r. 1900 v Olomouci nákladem VSM. Spisovatelka poznamenala úvodem k této stejné hodnotné jako zajímavé publikaci, věnované památce Frant. Lad. Čelakovského »otce slovenského národopisu«, že jest v ní sebrán materiál z Kobylího a devíti nedalekých osad jihomoravských »obývaným lidem, který se liší krojem, nářečím, a také individuálním rázem na přirozených vlastnostech ducha i těla se zakládajícím, nejen od sousedních Slováků, ale také od ostatních hanáckých Slováků«. Odborná kritika pak zdůraznila, že je to skutečně bohatá studnice pro vážná národopisná studia, ale zároveň také jedno z nejtýpějších děl našeho realismu uměleckého. Pro Augustu Šebestovou se staly původní prosté zápisy pamětní — jejich rukopis se nyní chová v brněnském zemském archivu — časem také jedním z jejich prostředků výchovných a lidské dokumenty tvoří jen logický článek v řetěze jejich usměřilých snah o povzneseání našeho venkovského lidu.

V tomto úsilí ji vidíme zakládat i čtenářský spolek v Kobylí, spolek Libuše, jeden z prvních vzdělávacích spolků v Čechách a na Moravě vůbec, vidíme ji zakládat, budovat a řídit knihovnu v Kobylí, která měla již před válkou na 13.000 svazků, v této snaze vidíme ji však také pracovat na vymanění českého lidu ze závislosti na cizích pojišťovnách, na jeho vedení k spořivosti, k řádnému vedení obecní správy. Z těchto pohnutek uspořádala již také roku 1885 ve svém rodišti první stromovou slavnost, po níž se osadilo 450 měřic pustých stránek.

Třebas, že přispívala do četných odborných časopisů i jiných listů — připomínám aspoň ČVSM, Zibrtův Český lid, Čas, Lidové noviny, Ženské listy — zůstanou hlavní a trvalou literární památkou po ní Augustě Šebestové její Lidské dokumenty. A zůstanou zároveň vzácnou památkou na šlechetné srdce a opravdovou lásku k lidu.

Dr. B. Vybíral

Kdo má rád Balkán, sáhne dychtivě po této bibli, tlusté na půl čtvrtá sta stran velkého formátu. Začne především asi v ní listovat i prohlížet spousty nádherných fotografií, jichž je také na dvě stě. Připomenou mu především kraje a města, kudy kdysi sám chodil. Je tu bílý Zagreb, romantická Plitvičká jezera, spanilý Split, divoká boka Kotorská a ovšem vyjet do Cetyně, potom zpět přes stále turecký Mostar a pöevropštělé Sarajevo do starobylého i nového Bělehradu, památné Sofie, až do pohádkového Cařihradu. To jsou jen velká zastavení, vedle nichž je mnoho pobočných výletů a zase jiných obrázků, detailů a náladových záběrů, jaké dovede vyhledat jen zkušené oko fo-

Z LIDSKÝCH DOKUMENTŮ AUGUSTY ŠEBESTOVÉ:

SVADBA. Středa, to je ustanovený den na ty svadby. Ale aji v jany dne bejvá, než v pátek lebo v sobotu nikdá.

Jak se hosti zendú, to se podajú koláče a víno. Do kostela idú obyčejně o 10 hodinách. Dyž už majú ít do toho kostela, nevěsta se svých rodičů odpráší, a dyž jich nemá, tož se odpráší kmotrú. Otca zastává poručník. Nevěsta klekne před rodičama na kolena a říká:

Prosím vás, tatínku a maminko, pro Boha, pro všechny svatý, esli sem vám od mej maličkosti ublížala, odpusťte mně.

Prosím vás po druhý, pro Panenku Mariu sedmiboolestnú, esli sem vás rozhněvala, odpusťte mně a

prosím vás po třetí pro Boží umučení, esli sem vám ublížila lebo vás rozhněvala, odpusťte mně. Tatínk a maminko, pro Boha vás prosím, dyby se mně v tomto nastávajícím stavě zle vedlo, nepošťtejte mě.

Tatínku a maminko, prosím vás pro Boha o otcovský a mateřský požehnání.

Rodiči udělajú nad ňú kříž a řeknú:

My ti odpusťame, nech ti odpusťí Bůn dobrotivej a byďte živi podle Boha, aby Bůh přebýval s vámi.

tografovo, které vidí mnohé jinak a lépe, než pouhý civilista, jenž si obrázkové památky z cest musí jen kupovat. Fiala považuje svou Icarettu na cestách za stejně důležitou, jako své pero, kterým jen doplňoval to, co mu daleko věrněji zachytil objektiv a co tvoří integrální část tohoto díla, stejně jako tomu bylo při prvním podobném jeho cestopise po severovýchodních krajích: »Země fjordů a sága«.

Dr. Václav Fiala je především vzdělaný historik, potom zvědavý novinář a tak trochu i poeta, který dovede vzletně říci, co jiný by zaznamenal jen žurnalisticky. Z toho šťastného spojení vyrůstají jeho zvláštní cestopisy, jejichž půvab tkví především v zábavném stylu, kde historické události jsou promíchány anekdotami denního života, kde se přítomnost prolíná šťastně s minulostí a dychtivý čtenář nachází skoro za každou stránkou fotogra-

Nevěsta, dyž plače na zdavky, plače radostí, že se vdává, lebo říkájí, že bude hodně dojit, že bude dobrá hospodyň.

Nevěsta, dyž se směje na zdavky, bude potom plakávat.

Dyž přší na svadbu, že bude plakat v movým stavě.

Dyž přší snáha, že jim přší Boží požehnání.

Dyž ide svadba a idú s pohřebem, že to nebude šťastnej stav.

Dyž leží v dědině nepochovanéj mrtvej a je svadba, jakýho pohľavi je ten nebožtík, takovýho pohľavi umře ze stavu brzo.

Přítrefí se, že dyž nevěrnej ženich vede si inú nevěstu k oltáři lebo dyž neide nevěsta pod věncem, vystřelíjí jim, dyž idú do kostela na zdavky. To se skóvajú nekde za vrata nebo za plot a křáp svadebčanom hrnac popela pod nohy. To dělajú od dávných časů až podnes, ale včilkej už enom nekdy.

Ale šak to není nic pěkného. Svatebčani sú pěkně oblečení a celých jich zaprašíjí.

Při oltáři stúpla nevěsta, kerá byla chytrá, ženichovi na nohu, aby mužem vláđala.

A kemu na oltáři pěknější svíčky hařijú, temu pakvete život.

Na čí straně plápođajú, ten ze stavu spěš umře.

fický doplněk toho, co mu nevylicí do potřebných podrobností žádná pera, jediné věrná a dobrá fotografie, k čemuž třeba zde ihned dodat: také výtečně v Neubertových závodech hlubotiskem pro nakladatele v pečlivé úpravě ředitel E. Dostála provedená.

Proto zasluhuje tato práce Fialova širšího zhodnocení, než jí lze věnovat v denním tisku. Měl by ji důkladně posoudit především odborník historik, stejně jako novinář, který si všimá spisu zase s informačního hlediska a hledá v něm s laickým čtenářem vedle poučení i zábavu. A ti, kdož sami putovali těmi kraji, budou kontrolovat své zážitky a vzpomínky, co se změnilo od let, kdy sami křižovali Dalmáci a chodili s batohem na zádech bosenskými a hercegovskými horami až po Skadarské jezero a starodávnou Duklu na Černé Hoře.

Vzpomínám také na balkánské přednášky věhlasného profesora vídeň. university Konst. Jirečka, jehož jméno se také mihne v knize jakožto kdysi generálního tajemníka prvního bulharského ministerstva školství. Snad jen on byl posledním Čechem-polyhistorem, který ovládal do nejmenších podrobností úžasnou spleť historie balkánských národů, nad nímž se studentu »východoevropských dějin« mnohdy točila prostě hlava, když jí měl zvládnout k přísným zkouškám. Fiala se jen někde odvolává na Moreta, byzantology Wulffa, Diehla i na Krumbachra, kterého tak často i nám se zavřenými očima citoval nebožtík Jireček, uvádí zde — jak se právem ho-

nosí — po prvé i názory Frantze a Dukase, ač nikde nechce zatěžovat své čtenáře přesnějším uváděním pramenů, jež v tak obsáhlých knihách jsou jinde pravidlem. Užívá na svých místech také starého Nestora, stejně jako líčení příhod pana Vratislava z Mitrovic, jak se v Cařihradě kdysi »užral« tak, že vrávoral a byl potom pánem potrestán 40 ranami na chodidla, až se nemohl kolik dní hnout. Také je uveden příběh pana Vodolána Pětipeského i jeho krásné Turkyně Marie, kterou si z turecké výpravy přivedl do Čech, třebaže doma měl už zákonitou chof. Fiala se nepodívá na žádnou mešitu nebo katedrálu, aby vám k tomu nevylicil abou jejich historii. Jsou to mnohdy dlouhé kapitoly, kterými prokládá cestopisné líčení a co se mu jenom okolo Cařihradu rozrostlo na celou třetinu knihy, od byzantských počátků přes ovládnutí Cařihradu 29. května 1453 Turky, až po zmodernisování osmanské říše energiickým Kemalem-pašou čili Atatürkem, o němž zde uvádí několik velmi zajímavých podrobností, jak třeba již roku 1906 se viděl v pozdější úloze prvního presidenta turecké republiky a jak již roku 1914, když šel do první světové války jako kapitán, prorofoval porážku Němců. Stejně pečlivě líčí slávu i úpadek dubrovnické republiky, jako krásy Meštrovičových soch a památníků, jako toho Račičových v Cavtatu.

Knihy byla dokončena podle doslovu autora již roku 1941, ale okupanti jí nedovolili vydat. Prospělo jí to, že je vy-

dána až teď, poněvadž do ní bylo možno na příslušných místech vložit výsledky druhé světové války, které změnila Balkán neméně pronikavě, jako se stalo už tolikrát v minulých letech. Nepřihlíží se ovšem ke zkázám této válečné pohromy v jednotlivých městech, jako třeba ve Splitu, přes nějž se přehnala tvrdě fronta nejméně sedmkrát a zanechala jistě ničivé stopy na těch krásách, jež zde vidíme na obrázcích. Ještě krutěji byl postižen Bělehrad. Autor se záměrně vyhýbá přesnějším datování, kdy svou cestu podnikl, ač by tato okolnost mnohého čtenáře především zajímala, když své zážitky chce »kontrolovat s autorovými«, jak ho k tomu sám vybízí, a někde je také poněkud opravít, byf v malíčkostech, jako že v Dalmácii není Ombla jedinou řekou (str. 99), když jich má Dalmácie přece víc, a znamenitých, jako třeba Cetinu s divukrásným vodopádem i elektrocentrálou v Zadvarje, nebo Krku s ještě četnějšími a krásnějšími katarakty. Neřekl bych také, že Dübrovnik byl jediným přístavem, který Jugoslavie získala po první světové válce, když jich bylo od Kotoru až po Bakar hodně víc. Sarajevskou řeku autor důsledně píše jen Miljacka, ač se jí správně říká Miljačka. Ale to jsou nepatrnosti proti celkové hodnotě tohoto balkánského kompendia, které zůstane v naší literatuře jak cestopisné, tak historické, hodnotným přínosem.

Dr. Jaromír Doležal

Přetištěno ze Svobodného slova.

KNIHY REDAKCI DOŠLE

Rostislav Bartocha: Píseň mlostoná. Nakl. Bohumil Siegel. Stran 96, 60 Kčs.

T. G. Masaryk: Palackého idea národa českého. Obálka a vazba Frant. Tichý. Nakl. Cin. Stran 67, brož. 24 Kčs, váz. 54 Kčs.

T. G. Masaryk: Problém malého národa. Obálka a vazba Frant. Tichý. Nakl. Cin. — Stran 48, brož. 18 Kčs, váz. 48 Kčs.

Zborov. Památník k třicátému výročí bitvy u Zborova 2. července 1917. Obálka Jana Štursa. Nakl. Cin. Stran 311, brož. 130 Kčs, váz. 160 Kčs.

L. Firt: Od Eufratu až po Bengezi. Historie čs. vojenské jednotky na Středním Východě. Obálka Oldřich Bareš. Nakl. Práce. Stran 257, brož. 100 Kčs.

Václav Rezáč: Černé světlo. (Román.) Obálka a ilustrace Kamil Lhoták. Graf. upravil Frant. Mašek. Nakl. Práce. Stran 252, brož. 90 Kčs.

Jan Drda: Městečko na dlani (román). Obálka Josef Lada. Frontispice O. Mrkvíčka. Graf. upravil Frant. Mašek. Nakl. Práce. Stran 324, brož. 90 Kčs.

Paul de Kruif: Mužský hormon (The Male Hormone). Z amerického orig. přeložila Emilie Skálová a Dr. Jar. Skála. Obálka F. Kotvald. Nakl. Orbis. Stran 170, brož. 50 Kčs.

Na paměť Vladimíra Vančury, sborník ke Dnu V. Vančury 1. června 1947 v Ml. Boleslavi, redigoval Ant. Dvořák. Vydala Umělecká beseda. Obálka Vilém Teichman. Stran 41, 25 Kčs.

Na cestě z kostela přespolnímu ženichovi zalikují. To zatahnu ženský přees celú hulič šňůru, na tej šňůře mají prostěradla pěkný navěšený a to si musí ženich nevěstu vykupit.

Prěspolní svadba je tuze pěkná. To mají koně vypantlený, hrívý pantlama zapletený a na vozi praporec samý pantle, enom to frkotá.

— Dneskaj bude na našem konci veselí!

— A proč?

— No dvě svadby, a to jedna přěspolní, to se mně dycky zdá moc pěkný. Svadba přěs pole, tí mládenci s praporcama, koně opantlený a dyž všeci jedú s muzikú, tak srdce plesá! Poď, Milošku, honem, za chvíli pojedú.

Až svadebčané odjedí: Takoví boháci, je prej tuze bohatá tá Rakvičanku, a honem vezú enom šest družek, to je jich! Tak 24 ale 6? Neboží myslim boháci.

Z kostela vezú nevěstu hned k ženichovým rodičom. Mezi zahrádkama už ju čeká metla. To začne hned zametat. Jak si ji nevíšimne, říkajú: Och, to tok bude jakásik. Dítě jí dajú pochovati a potom si klekne hned mezi dveřma huličnima a prosí:

Pro Boha vás prosím ponejprv, přijmite mě za vašu nevěstu.

Prosím vás po druhý, pro Panenku Mariu sedmibolestnú, abyste mě tak rádi měli, jak vaše vlastní děti rádi máte.

A prosím vás po třetí pro všecy svatý, abyste nezavírali vaše srdce a oči přede mnú.

Oni obá idú, zvihnú ju a říkajú:

Poď naša cero, my tě přijímáme za naše dítě, my tě jak své děti budem milovat, enom ty byď na nás dobrota.

Nevěsta jim poděkuje:

Pámbru vám zaplať, tatínku a maminko, za vašeho syna, že ste ho vychovali a mně za manžela darovali.

Potom jim podajú koláče a víno a idú zasej do nevěstinýho domu; tam taký jim podajú něco jest. Odtáď idú do šenku lebo do hospody tancovat. Dyž není hrubej muziky, tož si zatančujú roma, posedijú a brzo večerajú.

Dyž je tuze chudobná svadba, tož obědvajú v poledne, a to mají:

Hovězí polívku lukšovú.

Hovězí maso, knedle a třenej křen.

Věpřovú pečínku a zelí.

Koláče a víno lebo pivo.

Na bohatej svadbě, to se neobědvá. Koláčú dost, vína taky, tož se minú. Mládenci ešče jednú k večeri svolávají a to začnú až nekdy o 7 lebo o 9 hodinách večerát.

Ale potom, to se teho na ty stole nasnáší, takový veliký misiska plný.

Mládenci nosijú na stole.

To bývá tak obyčejně:

Hovězí lukšová polívka v šáli a to je pěkný, dyž celý trúbekly schořice z ní čuhujú a dyž je hodně ošěfráněná. Nekde nedávají žádnú schořicu do polívky, ale šěfrán všady.

Hovězí maso, knedle a třenej křen.

Věpřová pečínka, zelí a chlív.

Husina, herteplovej salát s cerelem.

Selata a suchá hlúza.

Zajíc s bílú smetanovú máčků.

Kuřata s paprikú.

Kuřata pečený.

Telecí pečínka.

Kapuni lebo kačeny.

Koláče, babůvky, dorty, cukrový ráfky, pěgny, kraple a jaký cukroví kerá umí.

Po půlnoci se tancuje až do rána, potom dajú kafé a babůvky.

Po snídání se rozendú, trochu si odpočinú a ženy idú pulbírovat mužských, chlapič idú podkúvat děvčata.

Letos jeli chlapič na velocipédu podkúvat. Napopácali kdesi starú říčicu a to byl ten velocipéd. Tí mládenci všecy pomúzujú v domě a seberú, čeho se jim zabahne.

K večeri dajú napřed kafé a potom zbytky masa alebo se upeče čerstvý.

Na bohatých, ale tak trochu pomenších svadbách dajú o nekerý maso mñ.

Na podzim je všecyho do Boha, tož možú dělat slavný svadby.

A taky aji se stane, že nekde vystrójijú děčkám bohatú svadbu a potom s holýma rukama to vystrójijú na grunt, že nemajú kolikrát co do huby strčit

Ty svatební říkačky teda nebudu psát, dyž už sú vytiščený všady.

Ale pěsníčky napšú, tady zpíváme tuze pěkný pěsníčky, to sme dycky nevěstu rozbečely.

Vyřato z knihy »Lidské dokumenty«, která právě vyšla v nakladatelství Pr. Borový.